

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1892. Första Kammaren. N:o 18.

Onsdagen den 23 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 15 och 16 i denna månad.

Anmälades och bordlades konstitutionsutskottets utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af § 60 regeringsformen.

Företogs val af fem ledamöter i kammarens tillfälliga utskott n:o 4, till hvars behandling hänvisats friherre von Otters motion, n:o 32; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

herr Almgren, F. A.	.....	med 69 röster
friherre von Otter	.....	» 69 »
herr Sjöcrona	.....	» 69 »
» Svedelius	.....	» 69 »
» Tornerhjelm	.....	» 67 »

Företogs val af två suppleanter i kammarens tillfälliga utskott n:o 4; och befunnos, efter valförrättningens slut, dertill hafva blifvit utsedde:

herr Nisser	.....	med 55 röster
» Ehrenborg	.....	» 49 »

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagutskottets den 21 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 26.

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 16 och 17 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af §§ 6, 13, 15, 16, 22 och 28 riksdagsordningen.

På framställning af herr talmannen beslöts, att ifrågasvarande ändringsförslag skulle paragrafvis företagas till behandling och att, efter det samtliga paragrafer blifvit genomgångna, utskottets i utlåtandet gjorda hemställan skulle föredragas.

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.

Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 6 riksdagsordningen.

Herr Törneblad: Herr talman, mine herrar! Att en förändring i afseende å representantantalet i båda kamrarne eller kanske snarast i den Andra är af behovet påkallad, derom torde väl alla vara ense. Men lika allmänt som man är af den åsigt, att en förändring bör ske, lika mycket — och detta är icke ovanligt — vexla meningarne om rätta sättet för densammes verkställande; detta visar sig af de många förslag som i ämnet framkommit och icke minst vid denna riksdag; ja, meningsskiljaktheterna hafva till och med funnit väg till Konungens rådsbord. Under sådant förhållande måste det vara af yttersta vikt, att, då frågan, som ju är af en mycket allvarsam och genomgripande natur, derom kunna både anhängare och motståndare till förslaget vara ense, då frågan skall bringas till slutligt afgörande, den må prövas med tillbörligt aktgifvande på och öfvervägande af de olika meningar, som sökt sig uttryck i motioner och reservationer. Det kan då icke ännu väcka förundran, att det naturliga sammanhanget mellan motioner, som röra samma sak, blifvit af konstitutionsutskottet, såvidt mig synes, utan giltig anledning rubbadt, i ty att utskottet behandlat de till ämnet hörande motionerna i ett särskildt betänkande. Det ligger emellertid yttersta vikt på, att sådant icke blir förhållandet, i synnerhet under en tid som denna, då mer än ett tecken tyder derpå, att upprätthållandet af den formella strångheten för hvarje dag försvåras, derigenom att framställningar i än det ena än det andra understundom skjuta litet öfver de ramar, som man vant sig att finna i grundlagen. Det har, öm jag icke allt för mycket misstager mig, flere gånger varit fallet i denna kammare och möjligen äfven i den Andra, att talmannen kunnat vara tveksam, om ett förslag kunde blifva föremål för kammarens beslut i den form, hvori det väckts. En så beskaffad tvifvelaktig fråga är väl också den, huruvida två betänkanden, som röra samma sak, kunna föredragas på en gång. För min del skall jag icke göra något yrkande i det afseendet, ty jag fruktår att, om det också vore tekniskt formellt möjligt att på sådant sätt sammanlä två betänkanden, eftersom de röra samma

sak, detta dock såsom *prejudikat* betraktadt vore ganska betänkligt. Men man kan så mycket mindre undvika att *vidröra* hvad som kommer i nästa betänkande, som detta ju i sjelfva verket är ett supplement till det nu föredragna. Och, för att taga ett särskildt i ögonen fallande formelt exempel, så har jag för min del varit mycket tveksam, huruvida man egde rätt att, med anspråk på att yrkandet skulle upptagas, yrka bifall till herr Vahlins reservation, eftersom denna reservation i sjelfva verket kan anses gå längre än hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Men klart är, att om det betänkande, hvori herrar Hans Anderssons och Nils Svenssons motioner förekomma till behandling, blifvit inrymdt i detta betänkande, hade ett yrkande på bifall till herr Vahlins reservation kunnat hemta stöd deraf, att liknande yrkanden som i reservationen gjorts framstälts af herr Nils Svensson. Nu är man, i händelse herr talmaunen skulle anse, att proposition på herr Vahlins reservation strider mot grundlagen, i sjelfva verket afskuren från möjligheten att bifalla denna, därför att den motion som gifver stöd åt reservationen förekommer först i nästa betänkande. Helt annorlunda gick konstitutionsutskottet till väga 1890, då i ett sammanhang behandlades alla de i ärendet väckta motioner, och man således kunde ställa den ena mot den andra och se fördelarne och olägenheterna af hvar och en. Så har ock det tillägg som blifvit gjordt till 13 § angående städernas representationsrätt, för den händelse att deras folkmängd skulle öfverstiga $\frac{1}{3}$ af hela rikets, blifvit, såsom utskottet sagt med afsigt skildt från Kongl. Maj:ts förslag, emedan bifall till den kongl. propositionen skulle vara oberördt deraf. Men man kan tänka sig, att det finnes en eller annan, möjligen många, som skulle vilja bifalla propositionen endast under det vilkor, att det af utskottet formulerade tillägget följt med såsom ett välbehöfligt komplement. Jag upprepar hvad jag sagt, jag ämnar icke göra något yrkande på bifall till herr Vahlins reservation. Jag har blott velat fästa uppmärksamheten på en formsak, som kan vara af betydelse, om icke för tillfället, så för framtiden.

Hvad det föreliggande kongl. förslaget beträffar, för att nu öfvergå till detta, så har Kongl. Maj:t deri upptagit det i fjor af Riksdagen bifallna förslag, som förklarades hvilande vid 1890 års riksdag, och dermed skulle, som det angifves, Kongl. Maj:t egentligen icke hafva gjort något annat än fäst sig vid det förslag, som två gånger vunnit Riksdagens bifall, med borttagande af de tekniskt formella svårigheterna eller oegentligheterna. Jag skall icke göra någon anmärkning mot det sätt, hvarpå detta borttagande skett; jag tror, att hvad som i fjor anmärktes till hufvudsaklig del blifvit afhjelpt, ehuru vi just derigenom lyckats få ett sådant moment som det sjunde i 6 §, hvilket mera liknar en vallag än en grundlag, men det har, som erkännas må, kanske varit nödvändigt. Men om också svårigheterna äro bort-

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Andring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

tagna, följer deraf icke med nödvändighet, att äfven olägenheterna blifvit undanröjda.

Ty hvad innebär förslaget? Det innebär i sjelfva verket ett öfvergifvande af den gamla principen och en öfvergång till något nytt. Förut har grunden för val af representanter varit någorlunda fix, under det siffrorna varit rörliga. Grunden — principen — har varit i det hela fix, följden har deremot vexlat allt efter de skiftningar, som folkmängdsförhållandena undergått. Nu åter är det följden som på förhand fixerats, och derigenom har åter måst inträffa, att sjelfva grunden blifvit så pass rörlig att, om man t. ex. jemför de siffror som gälla såsom qvot för land och för stad, hvilka nu skilja sig rätt mycket, så befinnes att, enligt de gjorda beräkningarna, dessa siffror 1920 skulle hafva så närmast sig till hvarandra, att qvoten för städerna skulle utgöra 25,682 och för landet 29,456. Detta är det mest i ögonen fallande exempel bland alla bevis på att man just genom att öfvergifva den mera fixa grunden råkar in på något kanske icke beräknadt. Sant är, att grunden endast var i någon mån fix, jag sade i någon mån, därför att man vid representationsreformens genomförande utgick hufvudsakligen från befintligheten af vissa valdistrikt och sökte jemka dem så, att man med den fortgående utvecklingen bibehölle valdistriktsgrunden, men skulle få ökade siffror, allt efter som utvecklingen skedde. Jag kan mycket väl förstå en så beskaffad qvotindelning, som nu är fråga om, i en konstitution, der man har allmän rösträtt och *scrutin de liste*, der det ligger mindre vikt på de enskilda valdistriktens särskilda förhållanden, än på abstrakta siffror i deras helhet. Men man kan svårligen tänka sig dess verkningar i ett land som Sverige, der den territoriella distriktsindelningen är sjelfva utgångspunkten, och der — hvilket man icke får glömma, men som man är så benägen att glömma i denna fråga — valbarheten till Andra Kammaren är lokaliserad, är fäst vid hvarje särskildt distrikt, så att ett distrikt icke kan välja representant utom sitt eget område. Detta gör en väsentlig skillnad från de konstitutioner, der valbarheten icke på detta sätt är bunden vid distrikt, utan utsträckt öfver hela landet, och der det naturliga förhållandet mellan stad och land spelar mindre roll. därför att staden kan välja en landtrepresentant och landet en stadsrepresentant.

Om jag nu undersöker den särskilda motivering, som i statsrådsprotokollet förekommer, skall jag först fästa mig vid hvad som står på sid. 8 här i betänkandet, der det talas om »att, då genom omförmälda ökning Andra Kammaren förstärkts med 38 men Första Kammaren endast med 22 nya ledamöter, magtställningen mellan kamrarna vid gemensamma voteringar i afsevärd grad rubbats». För att undersöka riktigheten af detta påstående måste man gå till siffrorna, sådana de voro 1867 och sådana de

äro 1892 för båda kamrarne, och med en reducering ställer sig förhållandet, om jag icke räknat orätt, så, att under det Första Kammaren 1867 utgjorde $\frac{3,125}{7,875}$, utgör den 1892 $\frac{3,087}{7,875}$ och på samma gång Andra Kammaren 1867 $\frac{4,750}{7,875}$, men nu $\frac{4,788}{7,875}$. Kan detta verkligen kallas att en rubbning i afsevärd grad egt rum, så förstår jag icke betydelsen af siffror — om siffrorna äro rigtiga, hvilket jag antager, och skulle de i något afseende vara origtiga, skall jag naturligtvis underkasta mig de rättelser, som kunna förekomma.

Ändring af § 6 riksdagsordningen.
(Forts.)

Vidare står här taladt om att landtrepresentanternas antal ökats med endast 12 ledamöter, men städernas med 26. Tager jag de siffror som funnos i midten af 1860-talet för landtrepresentanterna, eller 130, och för stadsrepresentanterna, eller 50 — hvilket var det förhållande som vid representationsförslagets framläggande var afsedt, ehuru det sedan kort derefter ändrades — så befinnes, att landtrepresentanternas antal i Andra Kammaren tillväxt med omkring 13 procent eller alldeles motsvarande folkmängdens tillväxt under perioden 1860—1890, under det stadsrepresentanternas antal tillväxt med omkring 60 procent, medan städernas folkmängd stigit med öfver 100 procent. Jag kan således icke finna, att detta i och för sig innebär någon fara. En annan fara, det erkänner jag villigt, ligger deri, att antalet representanter blir för stort för städerna och således äfven för hela kammaren, ty det är alldeles riktigt, att det icke bör växa mera. På sid. 9, der denna fara just är framhållen, står »att de sjelfständigt väljande städerna 1920 skola ega utse 153 och de till valkretsar indelade städerna minst 18 högst 36 ledamöter i Andra Kammaren, hvarigenom antalet af de nuvarande 81 stadsrepresentanterna i Andra Kammaren ökas med minst 90». Det är sant, att detta innebär en orimlighet, och denna bör man förekomma på bästa sätt. Men frågan är, om det sätt, som nu är valdt, är det rigtiga.

Det är visserligen uppgifvet på sid. 9 och 10, att tab. 1 och 2 visa »att, om förslagets stadganden tillämpats från 1840 till närvarande tid, endast obetydliga ändringar skulle skett i städernas representationsrätt, och att samma rätt jemväl under en lång framtid skulle blifva så stadgad och fast som man skäligen kan önska». Men skulle det verkligen förhålla sig så, att endast obetydliga ändringar skulle hafva skett med tillämpning af det nya från år 1840, då vore det den grymmaste kritik af förslaget, som man kunde tänka sig — emedan städernas stora utveckling faller just under denna tid, nemligen emellan åren 1840 och 1890 — lyckligtvis, eller olyckligtvis, hvilketdera tors jag icke säga, förhåller det sig likväl så. Ty om jag går till tab. 1, visar det sig, att t. ex. Stockholm skulle år 1840 haft 20 representanter och år 1890 20, men Norrköping skulle år 1840 haft

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.

(Fort.)

3 representanter, år 1890 deremot 2. Kan man nu verkligen föreställa sig, att förhållandena i Norrköping äro sådana, att denna stad år 1890 skulle vara berättigad till endast 2, under det den år 1840 skulle haft 3 riksdagsmän? Vidare skulle Visby år 1840 haft 1 representant, men år 1890 icke någon själfständig. Karlskrona skulle år 1840 hafva skickat 3 representanter, men år 1890 har denna stad icke rätt att sända mer än 2 och enligt förslaget blott 1. Kristianstad skulle år 1840, med en folkmängd af 4,540 personer, egt rätt att sända 1 representant, men år 1890, med en folkmängd på 10,670 personer, icke någon själfständig. Gefle skulle år 1840 haft 2, men år 1890 blott en representant. Jag behöfver ej vidare utföra detta. Det visar sig, att det är mycket svårt att utaf så vexlande folkmängdsförhållanden, som emellan år 1840 och år 1890, draga några alldeles bestämda slutsatser, vare sig i den ena eller den andra riktningen, hvilket jag gerna skall erkänna äfven emot mig. Stegringen i städernas invånareantal har också varit sådan, att den 1860 utgjorde 11,26, 1880 18,6, år 1890 är den beräknad till 22,10 procent af hela folkmängden i riket, för att sedermera ökas.

Under dylika förhållanden förefaller det mig, som om en sådan fixering icke vore det rätta sättet. Deremot är det påtagligt, att något bör ske i denna väg, och hvad som synes mig bäst kunna ske vore att ordna dessa förhållanden ungefär efter de principer, som äro uppställda i 1890 års betänkande, i herr Alins reservation, d. v. s. i stigande skala. Jag vill nu icke säga, att det förslag som der framstälts skulle helt och hållet följas, ty det är mycket svårt att beräkna siffrorna, men själfva grundsatsen af en stigande skala anser jag vara det rigtigaste, så att man så litet som möjligt minskar de själfständigt väljande städernas representationsrätt, men å andra sidan sörjer för att, då invånareantalet uppkommit till högre siffror, den qvot, efter hvilken riksdagsmän skola sändas, också ökas. Derigenom skulle man vinna den dubbla fördelen, att man så mycket som möjligt håller fast vid det närvarande, med elasticitet för framtiden.

För min del får jag säga, att jag måste beklaga den utväg, som i vissa motioner blifvit föreslagen, att, under det man förändrar grundlagens bestämmelser, dock bibehålla de nuvarande siffrorna under en lång följd af år. Det är en nödfallsutväg, som motionärerna försökt och som naturligtvis afser, att ingens rätt skall minskas, men som har mycket stora konstitutionella betänkligheter emot sig, om man nemligen betraktar grundlagen så, att den skall gifva uttryck åt de förhållanden som finnas, och icke åt de förhållanden som funnos vid en viss tidpunkt. Äfven detta är en fixering, som jag anser mycket betänklig. I det framlagda förslaget finnes en omständighet, som icke får lemnas oberörd, om den också måhända icke betyder så mycket. Den betyder nemligen i lugna tider ingenting, och jag hoppas, att den

tid aldrig skall komma här i Sverige, då den kan betyda något. Jag menar det Kongl. Maj:t förbehållna bestämda inflytande på valkretsarnes indelning. Det har ju i allmänhet betraktats såsom en konstitutionel grundsats, att regeringens direkta inflytande på valens ordnande skall vara så litet som möjligt. Men betyder det för närvarande ingenting, kan man dock möjligen tänka sig tider, då man kanske icke från samma håll som nu, men kanske från annat håll, skulle kunna beklaga, att ett så obegränsadt inflytande blifvit lemnadt, hvilket särskildt kan gifva sig uttryck i afseende å den *tid på året*, då valkretsarne bestämmas. Detta har man ju icke den ringaste anledning att under vanliga förhållanden förutsätta, men det innebär likväl, teoretiskt taget, en fara.

Hvad dessutom förslaget beträffar, om jag skall fästa mitt omdöme om detsamma i dess helhet, så kunna vi ju icke neka, att det i fjor antagna och förut hvilande förslaget har i någon mån framkommit under tryck af en mera tillfällig stämning. Ingen kan lifligare än jag behjerta, att stämningar också kunna hafva sin rätt att göra sig gällande inom det politiska lifvet, såväl som inom det sociala, och i allmänhet inom det menskliga lifvet. Vi skulle icke vara menniskor, om icke stämningar äfven inom det politiska lifvet kunde spela en rol. Så mycket angelägnare är det emellertid, då man lagstiftar, om icke för sekler, dock för hälften eller fjerdedelen af ett sekel, att icke göra detta under trycket af en stämning, som kan dunsta bort och det på ett sådant sätt, att hvad man har afsett att vinna också dunstar bort, under det hvad man förut har haft visat sig hafva varit sådant, att det, särskildt för *denna* kammare, derom skulle kunna sägas såsom Gustaf I sade, att den »skulle vilja rifva det upp ur mullen igen».

Jag tillåter mig, på grund af hvad jag nu anført, yrka afslag på det föreliggande betänkandet, då jag, af skäl som jag nyss nämnt, icke vill yrka bifall till herr Vahlins reservation, dels därför, att jag anser den formelt betänklig och dels därför, att den fixering, som der är gjord, synes mig hafva sina svårigheter.

Friherre Klinkowström: I olikhet med den siste värde talaren kan jag icke underlåta att här uttala min stora tacksamhet till rogeringen, som behagat så snart och så riktigt upptaga det förslag till ändring i riksdagsrepresentanternas antal såväl inom båda kamrarna som i deras proportion emellan land och stad, hvilket här föreligger i det utskottsutlåtande, som vi här hafva att diskutera.

Såsom bekant hafva föregående Riksdagar uttalat sin önskan, att en ändring i denna riktning måtte ske, och regeringen har upptagit detta förslag, men dervid gjort de ändringar, som gjorde

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen
(Forts.)

Andring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

det föregående förslaget antagande af regeringen omöjligt. Om man blott betraktar de fördelar, som detta förslag eger, i jämförelse med nuvarande förhållanden, synnerligast beträffande städernas representantantal i Riksdagen, jämfördt med landsbygdens, så finner man, att hittills hafva åtskilliga disproportioner egt rum i detta hänseende, hvilka det ifrågavarande förslaget icke fullt framhåller. Denna oformlighet emellan städernas och landsbygdens representantantal i Andra Kammaren ber jag att med några data få påpeka.

Enligt riksdagsordningen § 13 mom. 2, som lyder sålunda: »å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som, oberäknadt dertill hörande städer, har större folkmängd än fyratiotusen, varde dock af Konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman», kan en domsaga på landet, som har ända till 40,000 invånare, ega rätt att välja en riksdagsman till Andra Kammaren. Huru förhåller det sig deremot med afseende å städerna i fråga om val af ledamöter till Andra Kammaren? Jo, riksdagsordningens 13 § mom. 3 säger derom: »i hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen eller mer, utses en riksdagsman för hvarje fullt tal af tiotusen. Öfriga städer skola första gången af Konungen, och derefter hvart tionde år af kammaren, ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar, som hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst sextusen och högst tolf tusen.» Jemför man nu landsbygden med städerna, så finner man, att för de större städer, som ensamma välja riksdagsmän, står siffran tiotusen stadsinvånare emot fyratiotusen på landsbygden. Således hafva dessa städer redan 4 gånger större valrätt, hvad invånareantalet beträffar, än landsbygden.

Men ännu sämre ställa sig förhållandena, när man jämför landsbygden med de mindre städer, som enligt 13 § 3 mom. riksdagsordningen äro förenade till grupper och således välja kretsvis. Ty för sådana städer kan en riksdagsman, enligt grundlagen, väljas för 6,000 invånare, när, som jag nyss nämnde, en landtkommun icke har rätt att välja mer än en riksdagsman för ända till 40,000 invånare. Således hafva dessa mindre städer, som ju gifvetvis icke kunna vara platser för stor intelligens eller rikedom, 6 à 7 gånger större valrätt än en landtkommun. Detta är en så skriande orättvisa, finner jag, att det förvånar hvar och en fosterlandsvän, synnerligast mig, att sådant kunnat fortgå ända sedan år 1866, och det tariffvar en snar och total förändring. Det förslag, som här är framlagd och som naturligtvis har den ena statsmaktens medgifvande och godkännande, är så viktigt och så nödvändigt, att alla sanna fosterlandsvänner böra sluta sig kring detsamma. Derpå behöfver jag således icke slösa många ord.

Sedan jag nu framställt mina åsikter rörande det föreliggande förslaget, måste jag likväl bekänna, att jag har några anmärkningar att göra mot detsamma, hvilka anmärkningar, när en så vigtig fråga som den föreliggande nu diskuteras, jag har velat förvara i dagens protokoll.

Den första anmärkningen är af formel beskaffenhet. I allmänhet vill man, och detta med allt skäl, att en text och i synnerhet en grundlagstext, skall vara klar, tydlig och, med dessa vilkor, äfven kortfattad. Är det nu så i det förslag, som här föreligger? Nej, mine herrar! Hvar och en kan öfvertyga sig om, att texten är både lång och invecklad och för mången svårfattlig. Jag erkänner, att jag, oaktadt jag har temligen god uppfattning af hvad jag läser, haft svårt att i minnet qvarhålla alla de detaljer och omständliga föreskrifter, som i lagförslaget förekomma, synnerligast i 6, 13, 16 och 22 §§ rörande det ifråga varande ämnet. Detta formfel torde hafva kunnat rättas, och denna lagtext hade kunnat göras vida kortare, utan att dock förlora i klarhet eller i bestämdhet. Det tror jag mig tryggt kunna påstå. Detta var nu en mindre och en formel anmärkning.

En mer allvarlig anmärkning är den, att när nu, genom detta förslag, antalet ledamöter inom båda kamrarne blifvit fixerat, har denna bestämmelse skett på ett sätt, som lemnar mycket öfrigt att önska och, hvad mera är, icke fullt öfverensstämmer med grundlagens föreskrifter.

Som herrarne litet hvar veta, föreskrifver riksdagsordningens 1 §, att båda kamrarne skola i alla frågor hafva lika behörighet och myndighet. Nu afgöras, som bekant, ganska vigtiga frågor oftast genom gemensamma voteringar. Till gemensam votering kunna nemligen hänföras alla bevillningsfrågor, statsutgifter, riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning. Och hvar och en inser, att det sålunda är högst vigtiga och betydande statsförhållanden, som deri inrymmas. När nu gemensamma voteringar ega rum oftast om dessa vigtiga förhållanden, kommer Första Kammaren med 150 ledamöter, men Andra med 225 ledamöter. Man kan väl icke då säga, att, enligt grundlagens bud och föreskrift, båda kamrarne i alla frågor ega lika behörighet och myndighet, när, såsom äfven ofta är fallet, Första Kammarens stora majoritet måste böja sig under Andra Kammarens flertal, förstärkt med en obetydlig minoritet från Första kammaren på 30 å 40 personer. Jag tillhör visserligen majoriteten vid de gemensamma voteringarne och borde på den grund icke hafva något att beklaga mig öfver, men jag ställer denna fråga högre än alla partihänsyn och finner förhållandet orättvist samt beklagar, att icke i denna fråga full rättvisa blifvit gjord åt Första Kammaren.

Man har i åtskilliga tidningar mycket beskärmat sig öfver, att regeringen skulle genom denna öfverflyttning af — jag tror — tre ledamöter från Andra Kammaren, hvars nuvarande antal

Andring af § 6 riksdagsordningen.

(Forts.)

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

således skulle minskas, till Första Kammaren, hvars antal skulle ökas med dessa tre, hafva velat rubba magtställningen de båda kamrarne emellan. Men en sådan anmärkning är sannerligen löjlig, ty när Andra Kammaren får 75 ledamöter mer än Första kammaren att sätta in i kampanjen vid de gemensamma voteringarne, synes det mig verkligen, att Andra Kammaren allt för mycket favoriserats på Första Kammarens bekostnad.

Den andra anmärkningen, som verkligen här skulle kunna bli rättad, hvilket dock — och det är illa nog — icke skett, afser 16 §, der det talas om val af *elektorer*. Det hade varit skäl, att grundlagen der vid lag bestämt, hvilka egenskaper en elektor skall hafva. Jag söker iafängt öfver allt i grundlagen en definition på elektor. Man vet icke någonting om denne person, som likvisst fått sig ålagd en ganska vigtig funktion i vissa fall; och det synes mig, att utan rubbning af de förhållanden, som detta förslag afser, en sådan definition mycket väl bort kunna lemnas i sjelfva grundlagen. Sådant har nu icke skett, och jag kan ej neka, att det är beklagligt.

Det hade kanske varit möjligt att långt före detta observera de många oegentligheter och origtigheter, som 1865 års riksdagsordning innehåller och som hade kunnat så småningom rättas, sedan uppmärksamheten blifvit derpå rigtad. I det fallet synes mig konstitutionsutskottet icke hafva riksdag efter riksdag fullständigt fyllt sin pligt. 38 § riksdagsordningen, mine herrar, ålägger konstitutionsutskottet, eller säger, för att nyttja lagtermerna, att konstitutionsutskottet, tillkommer att granska rikets grundlagar, samt att hos Riksdagen föreslå de ändringar deruti, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga och möjliga att verkställa. Hade konstitutionsutskotten sin pligt likmätigt gjort detta riksdag efter riksdag, skulle de stora oegentligheter och origtigheter, som i så rikt mått förefinnas i våra grundlagar, hafva kunnat så måningom förändras. Det vore önskligt, om konstitutionsutskotten hädanefter mer än hittills fylde detta sitt åliggande.

Jag har ej mer att tillägga, utan får endast anmärka, att jag med glädje ämnar votera för detta förslags antagande att hvilat till definitivt antagande vid en kommande riksdag.

Herr Bergius: Det klander, som af den förste talaren rigtades mot konstitutionsutskottets förfarande att behandla Kongl. Maj:ts proposition i ett och de väckta motionerna i ett annat betänkande, är enligt min åsigt icke berättigadt. För detta förfarande har det skälet varit för mig bestämmande, att det af utskottet föreslagna tillägget till 13 § bör behandlas särskildt och efter det att det blifvit afgjort, huruvida Kongl. Maj:ts förslag skall förklaras hvilande eller icke. Den frågan för öfrigt, huruvida Kongl. Maj:ts proposition och de väckta motionerna bort tagas i ett betänkande med särskilda punkter eller i två betänkan-

den, tror jag vara af ganska underordnad betydelse. Om man hade valt den utvägen att taga dem i ett betänkande och särskilda punkter samt föredragningen skett punktvis, såsom år 1889 och 1890, hade förhållandet i sjelfva verket blifvit detsamma som nu. Och man bör äfven bemärka det, att i frågor af denna beskaffenhet är ett bifall till Kongl. Maj:ts förslag detsamma som att Riksdagen beslutar, att Kongl. Maj:ts förslag förklaras hvilande, och det utgör icke något hinder för att sedermera pröfva och, om skäl dertill finnes, äfven antaga andra förslag till hvilande. För öfrigt är det icke något nytt förfarande att i anledning af Kongl. Maj:ts proposition och väckta motioner afgifva särskilda betänkanden. Det har ofta använts förut. Jag vill blott t. ex. nämna år 1857 angående ändring i 5 och 6 §§ regeringsformen, år 1880 angående ändring i 42 § riksdagsordningen, och år 1885 angående ändring i 6 § regeringsformen.

Hvad nu sjelfva saken angår, medför det kongl. förslaget enligt min uppfattning väsentliga fördelar, först och främst derigenom, att hela antalet riksdagsmän, som nu är så stort att en ökning deraf ej kan för riksdagsarbetet vara gagnelig utan tvärt om, kommer att fixeras, vidare derigenom, att antalet ledamöter i Första och Andra Kammaren samt inom Andra Kammaren för stad och för land ordnas på ett sätt, som är med rättvisa och billighet öfverensstämmande, och slutligen derigenom, att de största städerna, som i förhållande till folkmängden hafva en vida större representationsrätt än landsbygden och de mindre städerna, få sitt inflytande något minskadt. Emellertid ske genom förslaget visst icke några stora förändringar i nuvarande förhållanden. Såsom herrarne af betänkanudet funnit, kommer antalet ledamöter i Första Kammaren att ökas med 3 och i Andra Kammaren att minskas med 3. Inom Andra Kammaren minskas städernas representanter med 6 och ökas landsbygdens med 3. Äfven komma de mindre städerna att i förhållande till de större intaga en något förmånligare ställning än nu. Minskningen kommer sålunda uteslutande på de större städerna; och det är i sin ordning, emedan de äro i åtnjutande af förmånligare ställning i afseende på rättigheten att utse riksdagsmän än de mindre städerna och landsbygden.

Det är sant, att en begränsning af riksdagsmännens antal kan ske äfven på det sättet, att man höjer de siffror, som beteckna de af folkmängden beroende vilkoren för att välja riksdagsmän. Men då förslag i sådant syfte blifvit framställda, komma städernas representanter med det anspråket, att städerna skola bibehållas vid den representationsrätt, som de för närvarande ega, äfven om deras folkmängd ej ökas. För min del kan jag ej finna, att ett sådant anspråk kan försvaras hvarken ur rättens eller billighetens synpunkt. Det af herr Lilienberg m. fl. väckta förslaget, att i stad, som eger tiotusen invånare eller mer, utses en riksdagsman för tiotusen och ytterligare en för hvarje tjugu-

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.

(Forts.)

tusen, hvarmed folkmängden öfverstiger tiotusen, skulle väl kunna vara antagligt, om ej dervid fogats det stadgande, att städerna skulle bibehållas vid rätten att välja efter den folkmängd de hafva vid 1892 års slut. Men genom detta tillägg tillintetgöres i väsentlig mån betydelsen af förslaget. Det är lätt att visa genom exempel. Stockholm, som vid 1892 års slut antagligen har en folkmängd af 260,000 invånare, skulle således efter herr Lilienbergs förslag fortfarande utse 26 riksdagsmän, äfven om folkmängden ej skulle ökas. Men enligt förslagens hufvudgrunder skulle rättigheten för Stockholm att utse 26 riksdagsmän icke inträda förrän staden finge en folkmängd af 510,000 personer. Det är gifvet, att ett sådant stadgande kan leda till mycket orimliga resultat. Det skulle kunna tänkas, att af två städer, som hade lika folkmängd, den ena finge utse dubbelt så många riksdagsmän som den andra. — Detta är sagdt endast för att visa, att saken ej låter ordna sig på det sättet.

Det har äfven framställts några anmärkningar mot förslaget i formelt hänseende. I detta hänseende har det dock undergått en synnerligen sorgfällig granskning, då 1891 års förslag, som till sina hufvudgrunder öfverensstämde med detta, i formelt hänseende granskats af högsta domstolen, hvilket eljest ej plär ega rum i afseende på grundlagsändringar. Då det nu afgifna förslaget i allt hufvudsakligt öfverensstämmer med det, som år 1891 antogs och derifrån skiljer sig blott genom några ändringar, som föranledts af i formelt hänseende af högsta domstolen framställda anmärkningar, bör väl Riksdagen ej kunna ega något giltigt skäl att nu förkasta Kongl. Maj:ts förslag.

Slutligen fins det ett skäl, som jag tror bör kraftigt tala för antagandet af detta förslag, och det är, att om en begränsning i de större städernas rätt att utse riksdagsmän skall kunna åstadkommas, bör det ske utan dröjsmål. Eljest är det för sent. Många tecken visa, att de största städerna snart nog få ett så öfvermåttigt inflytande i Andra kammaren, att ett förslag i detta syfte ej vidare kan vinna framgång.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Borg: Enär jag kommer att yrka afslag å regeringens proposition, anhåller jag få angifva grunderna härför.

Visserligan kunna bristerna i vår riksdagsordning ej förnekas, de ha ock under flera år tillräckligt framhållits, men jag tror, att det föreslagna sättet för deras afhjelpande ej är lyckligt.

För min del kan jag ej gilla, att de politiska gränserna mellan land och stad ytterligare *fixeras*, då de tvärt om, enligt mitt förmenande, borde undanrödjas, för att ej öka sönderingen mellan landt- och stadsbefolkning, utan närma dessa till hvarandra så att de till och med, der så vore lämpligt, skulle kunna gemenamt välja riksdagsmän. Hvarken erfarenheten från den

fyrdelta representationen, icke heller från den nuvarande *tredelta* (jag räknar då kyrkomötet som den tredje kammaren) manar till en vidare söndring af medborgare, hvilket en ny fixering af landt- och stadsrepresentanterna otvifvelaktigt vore.

Sjelfva den grund, hvarifrån man i föreliggande ombildningssträfvanden utgått, nemligen att förebygga en opropotionerlig tillväxt af städernas representanter, synes mig ej vara hållbar: man har endast beräknat, att städerna kunna *tillväxa* i invånareantal i samma proportion som hittills, men ej att inflyttningarne till städerna kunna *afstaga*, ja, att *utflyttningar från städerna till landet* kunna inträffa, i fall städerna ej längre förmå lemna arbete åt inflyttade och ej kunna åläggas underhålla sådane, om de sakna arbete. Det är ju en känd och erkänd sanning, att befolkningsförhållandena i allmänhet rätta sig efter arbetstillfällena, och lika obestriddigt är, att Sverige framför de flesta andra länder är synnerligen gynnadt af att ega en landsbygd med betydande resurser för mångtårtadt industriellt arbete genom sin ofantliga vattenkraft, sina bergrikedomar, ja, genom sina jordbrukstillfällen i mån af kronodomäners och fideikommissers frigörelse och exploitering.

Men äfven om så ej vore, kan jag ej gilla så godtyckliga siffror, som de hvilka läggas till grund för beräkningen af den nu föreslagna sammansättningen af Riksdagen. Lika litet som jag skulle kunnat förstå, hvarför städerna skola välja en riksdagsman för hvar *tiotusental* invånare, medan landsbygden ej får välja mer än en för hvar *fyrtytusent*, i fall jag ej kände, att det var en opportunistisk anordning nödvändig för senaste representationsreform, lika litet kan jag förstå hvad gagu det skulle medföra att ytterligare fastslå den i och för sig godtyckliga proportionen mellan landt- och stadsrepresentanter, om ej att söndra land och stad. Men hvarken regeringen eller representationen, än mindre nationen skulle i längden vara betjenad af en dylik söndring, och då här vid lag blott *ett* intresse bör finnas, nemligen nationens, vore det, enligt min tanke, oklokt att ombilda en grundlag på förmenta partikularintressen, sådana som landsbygdens och städernas, hvilka i stället för att allt mer divergera böra på grund af den växande upplysningen och humaniteten bli allt mer solidariska, men framför allt bör väl hvarje lag åsyfta att allt mer sammanbinda nationella och lokala intressen och hindra de mera partikularistiska att bli förherskande. Att, såsom föreslås, bibehålla och utbilda representationsskilnader mellan land och stad, kan påtagligen ej ha annan följd än att försvaga nationens politiska lif och försena tidsenliga reformer.

Den närmaste följden af antagandet af regeringens förslag skulle bli en *ökning* af Första Kammarens magt och *minskning* af Andra Kammarens, såsom justitieministeru med berömvärd opprigtighet antyder, då han beklagar, att »*magtställningen mellan kammarne vid gemensamma voteringar i afsevärd grad rubbats*» efter

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen
(Forts.)

Ändring af § 6 riksdagsordningen.
(Forts.)

det nya statsskicket början. Det löje, som en föregående talare sökt kasta öfver talet om minskning af Andra Kammarens och ökning af Första Kammarens magt, får jag visserligen taga åt mig, men det drabbar ock justitieministern. Obestrifligt är dock, att färre än 6 röster stundom afgjort gemensamma voteringar.

Man synes vidare ej inse, eller bryr man sig ej derom, att man genom det föreslagna steget går alldeles rakt emot hela den nyare tidens utveckling, hvilken allt mer tenderar att lägga nationernas anslags- och beskattningsfrågor i händerna på deras s. k. folkvalda representationsafdelningar, deras underhus, deputeradekamrar o. s. v., lemnande åt öfverhus, senat o. s. v. hufvudsakligen att moderera förslag om utgifter och annat. Visserligen uppdrager ej vår grundlag någon dylik skilnad mellan Första och Andra Kammaren; men det borde, synes mig, ligga i sakens natur, att den kammare, som är bildad af och tillsättes af ett ringa fåtal af landets invånare (ty den kommunala rösträtten lägger ju nästan hela magten i ett fåtals händer), den kammare, som erfordrar en jmförelsevis betydlig förmögenhet för valbarhet, som genom sitt veto kan till evärdlig tid hindra hvarje reform, åtminstone borde akta sig för att ytterligare utsträcka sin magt, medan den å andra sidan med bleklagda nej besvarar de fordringar på utsträckt rösträtt, hvilka *tre fjerdedelar* af rikets myndige men politiskt rättslöse män årtionden efter årtionden framställa.

Ville man nödvändigtvis tillförsäkra landsbygdens befolkning, på grund af dess flertal, ett större inflytande än den nu har i förhållande till städerna, utan att *söndra*, låte det sig väl göra i Sverige som i flera andra stater, på ett naturligt och rationellt sätt, genom att förena en del mindre städer med närmaste landsbygd till valdistrikt samt frigöra valen till Andra Kammaren, liksom de till Första Kammaren äro fria, hvilket tvifvels utan skulle bidraga till samdrägt mellan stad och land, komma provins- och ortintressena att uppgå i de nationella samt befria det politiska lifvet från flera andra olägenheter, hvaraf det nu lider.

Af 91 städer ha endast 19 öfver 10,000 invånare. Hvilken mängd gemensamma stads- och landtdistrikt kunde ej häraf bildas!

Resultatet af det framlagda förslagens antagande skulle, trots allt, blifva en utomordentlig missräkning för dess upphofsmän och befrämjare, städerna skulle nemligen i stället för mera moderat och frikostige representanter sända mera demokratiska och sparsamme, och landtbefolkningen, landtmannapartierna, alla slag, hvilka hittills gemenligen endast genom ofantliga ansträngningar förmått hålla statsutgifterna inom moderata gränser, skulle snart nödgas rekrytera Första Kammaren med helt andra element än de, som nu företrädesvis bestämma öfver *hastigt* om ej alltid för nationen *hastigt* bortrullande millioner.

Jag förnyar mitt yrkande om afslag å utlåtandet.

Herr Ölander: Jag har hört frågas: hvad hafva städerna gjort för ondt för att deras representationsrätt skall inskränkas? Men då skall jag också be att få fråga: hvad ondt har landsbygden gjort, eftersom den får välja allénast en representant för samma folkmängdssiffra, för hvilken städerna ega utse två? Jag tror nu visserligen icke, att vare sig städerna eller landet gjort något ondt; de äro säkerligen lika oskyldiga båda. Men den för samhällsutvecklingen erforderliga jemvigten kräfver med nödvändighet ett visst stabelt förhållande mellan representationerna för olika intressen. Derfor måste landet, då det nu gällande representationsskicket infördes, maka åt sig för att åt städerna, oak-tadt dessas ringare befolkning, inrymma så mycken magt, som deras intressen kräfde. Och därför måste nu städerna hejdas i sin oförutsedt växande magt, på det att den beräknade magtfördelningen icke måtte helt och hållet förskjutas. Var nu denna magtfördelning från början uppförd på grunden af rättvisa, billighet och klokhet, så vill jag påstå, att dessa tre hörnstenar också utgöra grundvalen för det nu föreliggande förslaget. Om någon orättvisa der vid lag skulle finnas, vore det den, att städerna derigenom fortfarande komme att bibehållas vid ett representant-antal, som från början ej var beräknadt. Jag skall icke bli beviset skyldig för hvad jag nu påstått. Men det skulle varit ytterst intressant att först få höra motståndarnes bevisning för mot-sätsen. Hvad af dem blifvit i sådant afseende anfördt kan jag ej finna innefatta någon bevisning. Hvad påstå nu motståndarne? Hvad säga städerna? Jo, de påstå, att det är orättvist att fixera deras representanters antal och förhindra dessas ökande i mån af stadsbefolkningens tillväxt. Men med hvad rätt kunna städerna påstå detta, då alldeles samma lott är afsedd att äfven drabba landsbygden? Jo, se här deras skäl, så upprigtigt, att man genom detsamma tydligen ser det verkliga, men orättvisa målet! De veta nemligen, att städernas befolkning har en ofantligt mycket starkare växtkraft än landsbygdens, och de veta vidare, att deras representanter ökas med dubbelt så många för hvarje sådan till-växt som landsbygdens. Det är vissheten härom, som utgör skä-let, skälet hvarför de motsätta sig den nu ifrågavarande rubbnin-gen. Men jag frågar: är detta rättvist, och hvart syftar detta motstånd? Jo, till en år från år ökad magt, som i en framtid skall blifva landsbygdens öfverlägsen och — hvem vet? — kan hända en gång diktera besluten i riksförsamlingen. Det kan ju hända, att denna sista konsekvens ej ännu fallit dem in, men säkert är, att de fordra att fortfarande få gå fram på den väg, som leder dit. Och att målet ej ligger så långt i fjerran, lära vi af de beräkningar, som herr statsrådet och chefen för justitie-departementet låtit verkställa och som finnas betänkandet bifo-gade. — Men nu hör jag städerna säga: hvad är det likväl för orättvisa i allt detta? Då vår folkmängd verkligen växer, skall

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Andring af
§. 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

väl också vår magt och vår representationsrätt växa med den! Jag undrar just, om städerna äfven år 1865 skulle hafva velat åberopa ensamt sin folkmängd såsom grund för sin representationsrätt i förhållande till landsbygdens. Jag tror icke det. Och lagstiftaren gjorde det ej heller, då han åt städerna gaf eu i förhållande till deras folkmängd dubbelt så stor magt som landsbygden. Hvarför gjorde han det, om det endast var folkmängden, som skulle ligga till grund för detta förhållande? Nej, det var ej folkmängden, det var städernas intressen, deras näringars, deras industriens, deras handels och deras sjöfarts intressen, som skulle representeras gent emot landsbygden. Det var detta, som utgjorde grunden för förhållandet mellan land och stad och, mine herrar, det är också endast detta, som vi vilja med det nu föreliggande förslaget vidmagthålla och fastslå. — Man kan nu visserligen med fog säga: hurudan var väl från början grunden för vårt representationsskick, när den redan nu behötver läggas om? Ja, det är sant att den ej var hållbar eller tillförlitlig. Idén var nog riktig och god, men beräkningarne voro felaktiga, och därför har grunden förskjutit sig, så att den derå uppförda byggnaden börjat vackla och erhålla en skef riktning. Må vi därför afhjelpa dessa brister i tid, innan det blir för sent!

Hvad hafva emellertid, rätt betänkt, städerna att klaga öfver? I den gamla ständsrepresentationen intog borgareståndet, oberoende af sin folkmängd, en fjerdedel af riksförsamlingen. I flera af de representationsförslag, som framlades under decennierna näst före 1860, inrymdes åt städerna, likaledes oberoende af deras folkmängd, endast en fjerdedel, ja, till och med så litet som en femtedel af den då föreslagna Andra Kammaren. Nu vill man gifva dem en tredjedel. Och dock var förr hela deras näringslif inneslutet inom stadsmurarne. De kunde icke påräkna en enda representant derutanför, som ville eller kunde bevaka deras intressen. Nu hafva dessa skrankor fallit; genom den fria näringslagstiftningen hafva industri, näringar och handel utbredd sig öfver landsbygden och äfven der betingat sig representanter. Såsom ett exempel på följderna häraf kan jag anföra, att den landsort, der jag är boende, för närvarande representeras i Andra Kammaren af en industriidkare.

Dessutom tror jag, huru orimligt det än kan förefalla, att detta förslag skall lända äfven städerna sjelfva till fördel. Om vi gifva akt på de strömningar, som gå genom vår tid, och försöka uträkna, hvar de en gång skola utmynna, så tror jag, att vi skola komma till insigt om, att detta förslag är ett försvarsvapen, som vi icke böra skjuta ifrån oss, medan det ännu bjudes oss, ett vapen, mot faror, som hägra i framtiden och som komma oss allt närmare. Vi hafva redan sett skuggorna deraf falla öfver de större städerna, och de skola säkert icke dröja att äfven breda ut sig öfver de mindre.

Tro väl städerna att det blir deras näringslif, som deras representanter i en framtid komma att representera? Tro väl städerna, att det blir deras industriidkare, deras handlande, deras näringsidkare, som komma att bestämma valen? Nej, mina herrar, dessas röstsedlar komma att drunkna i 800-kronorsmännens, och hvilka eller hvad representera dessa? Jo, förut, vid tiden för det nya representationsskicket införande, representerade de de mindre handlandena och handtverkarne samt de ordentliga arbetarne i olika yrken. Men nu, hvad betyder denna ringa census nu? Jo, den betyder hela den af agitatorer till radikalism och anarkism uppeggade stora massan af stadsbefolkningen. Näringarne skola erhålla mycket få representanter från det hållet, och det skydd och den lagbundna säkerhet, som är så nödvändig för näringslifvets lugna utveckling, skola städerna säkerligen icke vinna genom en oinskränkt tillväxt af deras representanters antal. Jag tror därför, att, om detta förslag faller, städerna lika mycket, om ej mer än landsbygden, skola i en framtid få skäl att beklaga sig deröfver.

Det sätt, på hvilket åtskilliga stadsrepresentanter, antagligen af en ogrundad fruktan för det nu föreliggande förslaget, sjelfva föreslagit att aflägsna de anmärkta missförhållandena, är enligt min tanke icke i stånd att bereda den afsedda hjälpen. Det gifver visserligen en hjälp, men blott en hjälp för ögonblicket. Det låter förhållandet mellan stad och land fortfarande hvila på den osäkra och vacklande grunden af en vexlande folkmängd. Om också denna grund blir något bredare än förut, så har den dock samma fel som den förra — den *kan* förskjuta sig, och hafva aldrig de ärade stadsrepresentanterna tänkt sig möjligheten af att denna förskjutning kan ske i en motsatt riktning, till landsbygdens och icke till städernas fördel? Menskligt att döma ha vi icke någon anledning att antaga detta, men hvem kan se in i den ovissa framtiden?

Detta stadsrepresentanternas förslag uppfyller icke heller det andra ändamålet, som är med den ifrågasatta förändringen afsedt. Det sätter nemligen icke någon gräns för hela representationens utsvällande till en oformlig storlek, som, utan att gagna riksdagsarbetet, påkallar ökade kostnader, hvilka icke gifva en motsvarande vinst. Det nu föreliggande representationsförslaget deremot utjemnar med ett slag alla missförhållanden. Det förhindrar, att den erforderliga jenvigten mellan skilda intressen rubbas af vexlande eller tillfälliga förhållanden, det håller representationen inom måttliga gränser, det gagnar både staden och landet, det gifver åt båda ett skydd för de faror jag nyss nämnde och som skymta i fjerran, och det sätter en damm för de skadliga strömningar, hvilka redan börjat visa sin verkan. Bygdt på en säker och fast grund kan det tryggt se framtiden an, och det är därför, herr talman, jag icke blott i landsbygdens utan också

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Ändring af § 6 riksdagsordningen. i städernas och, hvad mer är, i hela fosterlandets intresse yrkar bifall till det föreliggande förslaget.

(Forts.)

Herr Alin: Såsom synes af innehållet i den reservation mot konstitutionsutskottets yttrande i frågan 1890, som jag då afgaf och den förste ärade talaren omnämnde, kan jag icke vara någon synnerligen varm anhängare af det nu föreliggande förslaget. Jag anser den föreslagna fixeringen icke vara nödig och den inskränkning af de större städernas representationsrätt, som föreslås, hafva bort göras på ett annat och grundligare sätt, än i detta förslag. Men det är alldeles påtagligt att något måste göras i riktning att inskränka de största städernas representationsrätt, och lika tydligt är att något måste göras snart. Är man af denna åsigt, synes det mig — och derpå grundar jag mitt votum — som om man svärigen skulle kunna handla på annat sätt, än att gifva sin röst åt det förslag, som nu föreligger och hvilket två gånger under sista tiden blifvit af Riksdagens båda kamrar antaget och nu af Kongl. Maj:t accepterats. För att ett förslag, som är byggdt på annan grund än den, hvarpå detta är byggdt, skall hafva utsigt att vinna framgång, är det klart, att det behöfver ej obetydlig tid att arbeta sig fram, troligen så lång tid, att under densamma förhållandena kunna utveckla sig så, att icke något vidare kan göras i den riktning, hvori man anser att ändringen bör gå. Att man å den sidan, der man är emot det nu föreliggande förslaget, icke just hyser betänkligheter vid att draga ut på tiden med frågans ordnande, visar sig bäst vid en jemförelse mellan den motion från stadsrepresentanterna i Andra Kammaren, som framkom 1891, och den, som framlagts i år. Var den, som framkom 1891 och rörde endast 13 §, i viss mån egnad att väcka betänkligheter, så är innehållet i den, som väckts 1892 och som angår ej blott 13:de utan äfven 6 §, sådant, att jag för min del måste anse densamma alldeles oantaglig. Då nu enligt min åsigt något måste göras, då man riskerar att ej något blir gjordt, om icke något under den närmaste tiden göres, då ett afslag å den kongl. propositionen troligen skulle föranleda att under den närmaste tiden icke något skulle kunna göras och då en af de förnämsta bland de anmärkningar, som rigtats mot det sätt, hvarpå Kongl. Maj:ts proposition reglerar förhållandena, synes hafva blifvit undanröjd, derest det förslag till tillägg, som konstitutionsutskottet framställt för händelse af bifall till den kongl. propositionen, blir antaget, anser jag mig böra gifva min röst för det kongl. förslaget.

Friherre af Ugglas: Jag känner för väl stämningen i denna kammare för att jag skulle vilja besvara kammaren med något långt anförande i denna fråga, hvarför jag blott önskar få till protokollet antecknadt, att jag kommer att gifva min röst för af

slag å det föreliggande förslaget. Vid den kongl. propositionen finnes fogad en reservation af en konungens rådgifvare, hvilken i sin ställning såsom riksdagsman flera gånger förut framhållit och förfäktat enahanda åsigt, som den han nu inför konungen framlagt. Jag anser att denna reservation eger det värde att den förtjenar att åtminstone till sina hufvudsakliga delar få ett rum i Första Kammarens protokoll. Jag anhåller derföre att få för kammaren delvis uppläsa denna reservation:

»De olägenheter och faror, som af bemålde departements' chef (chefen för justitiedepartementet) visats kunna uppstå af ett allt för stort antal representanter i Riksdagens båda kamrar och af rubbning i det rätta förhållandet mellan antalet representanter från landet och från städerna i Andra Kammaren eller mellan antalet representanter i Första och Andra Kammaren, synas mig både kunna och böra aflägsnas genom sådana förändringar i gällande riksdagsordning, som mindre afvika från de i denna uppställda grunder. Fixering af representantantalet, på sätt af honom föreslagits, är något för vår riksdagsordning främmande. Denna föreskrifver i stället, att antalet representanter ej mindre för hvarje enskildt valområde än äfven derigenom för landsbygdens valområden tillsammans och för städernas valområden tillsammans får och skall ökas eller minskas, allt eftersom valområdenas invånareantal ökas eller minskas. Enligt chefens för justitiedepartementet förslag åter skall städernas representantantal i Andra Kammaren städe utgöra en tredjedel af hela antalet i kammaren, oberoende af deras invånareantals ökning eller minskning.»

»Dessutom är efter min åsigt förslaget vida mer omfattande, än nödigt är. Hvad som för närvarande kräfvat en snar och genomgripande förändring är de största städernas och i synnerhet hufvudstadens oproportionerligt stora rätt till representation inom Andra Kammaren. Orimligheten af deras nuvarande rättigheter i detta afseende har under de år, detta ärende varit föremål för Riksdagens behandling, enligt min åsigt blifvit till fullo uppvisad, men det har ock, såsom mig synes, blifvit ådagalagdt, att missförhållandet kan afhjelpas på ett sätt, som nära ansluter sig till vår riksdagsordnings nu gällande grunder, nemligen genom att höja de folkmängdssiffror, som utgöra vilkor för rätten att sända ökad antal representanter. På samma väg har man ock efter min åsigt att fortgå, om det visar sig nödigt att hämma tillväxten af totalantalet representanter i Första eller Andra Kammaren.»

För min del ansluter jag mig till det sätt för frågans lösning, som i denna reservation finnes angifvet, och med hänvisning till densamma förnyar jag nu mitt yrkande om afslag på utskottets förslag.

*Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)*

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.
(Forts.)

Herr Samzelius: Då från båda sidornas talare är medgifvet behovet af en begränsning af riksdagsmännens antal äfvensom förhållandet mellan de båda kamrarna och riksdagsmännen för städerna och landsbygden, är det endast i afseende på sättet, som olika tankar kunna uppstå. Man har här framkastat, att till grund för utskottets förslag skulle ligga en viss fiendtlig stämning mot städerna. Jag ber då att i minnet få återkalla, att innan detta förslag framkom först genom enskilda motioner, hade det under flera år framkommit motioner från Andra Kammaren, åsyftande begränsning af städernas representantantal, men på en helt annan grund. Motionären gick nemligen till roten på det sätt, att man skulle vara berättigad att för lika antal af befolkningen på landet som i städerna välja en riksdagsman, och till grund därför anförde han sådana talande förhållanden som att mig veterligt det icke finnes något land med representativ författning, der man tilldelat mindre representationsrätt åt befolkningen på landet, än de som bo i städerna, med undantag af Norge.

Det föreslogs 1887 års majriksdag, att en begränsning skulle ske i synnerhet af de större städernas representantantal, och särskildt hvad hufvudstaden anginge skulle deras antal, som då var 21, nedsättas till 14. Det syntes mig dock vara en allt för våldsam kur, hvarför jag skref den reservation, som bifogades utskottsberäkandet, och deri jag uttalar precis de grundtankar, som ligga till grund för det nu framlagda förslaget. Jag åberopade exemplet från Norge, som i det fallet icke syntes vara något afskräckande. Man hade äfven der haltat mellan stad och land, och der hade städerna lyckats få ett oproportionerligt stort antal riksdagsmän, så att när det senast ordnades, nemligen 1859, hade städerna 50, under det landets utgjorde 69. När man nu vet, att befolkningen på landsbygden i Norge är mera än $\frac{3}{4}$ af hela landets, och stadsbefolkningen således icke uppgår till fullt $\frac{1}{4}$ del, var det ju ett oproportionerligt stort antal representanter för städerna. Men då föreslogs och antogs det, att städse antalet af stadsrepresentanterna skulle utgöra $\frac{1}{3}$ del af hela representantantalet. Detta syntes mig vara en lycklig tanke att bygga på för att söka rädda städerna från att få ett allt för litet antal representanter.

Det ligger onekligen — om man går historiskt till väga — en orättvisa mot städerna att de skulle få blott så många representanter, som motsvara deras antal af befolkningen. I sådant fall skulle de för närvarande få mellan 18 à 19 procent, efter det föreliggande förslaget skulle de få $33\frac{1}{3}$ procent. I det senare deremot ligger en historisk rättvisa, ty borgarståndet, huru fåtaligt det än var, hade ock samma politiska magt som det tairikare bondeståndet, och borgarståndet begick enligt min åsigt ett stort misstag, när det trodde att det fortfarande skulle få samma inflytande på riksdagsärendena som förut. Jag stod på den tiden i nära förhållande till de ledande männen och fäste deras upp-

märksamhet redan då på, att det icke skulle blifva samma förhållande dädanefter som förut. Jag påpekade, hurusom de båda ständerna förut alltid stått i godt förhållande till hvarandra, följt samma väg och voterat lika, men huru skulle det blifva, när de komme att sammanträda i *en* kammare? Jo, på det sätt, att stadsrepresentanterna komme att städse bilda minoritet, under det att borgarståndet förut alltid haft samma magt som bondeståndet. Derpå svarades, att de vore öfvertygade, att den högre intelligens, som städernas representanter skulle utveckla i den gemensamma representationen, städse skulle segra, och att borgarståndet borde få större inflytande i stället för mindre. Jag öfverlemnar åt hvar och en att bedöma, huruvida så har blifvit förhållandet.

Ändring af § 6 riksdagsordningen.

(Forts.)

När jag nu tog mig friheten att i en reservation vid 1887 års majriksdag framställa detta förslag, var det, såsom af reservationen tydliggen framgår, visst icke förestafvad af några fiendtliga känslor mot städerna. Tvärt om, såg jag i detta sätt den enda räddningen för städerna att för en längre tid få bibehålla ett relativt stort inflytande på riksdagsärendena. Ty den strömning, som då började utveckla sig, borde ovilkorligen föra derhän, att representanterna skulle få utses till lika antal för landet som för städerna. Det var en strömning, som skulle komma att än mera göra sig gällande, om man lyckades nedbringa strecket och man finge till stånd en stark agitation för allmän rösträtt, och skulle det blifva en sådan, vore det omöjligt att motstå denna princip, när man talar om människovärdet. Hvarför skulle väl en invånare på landet hafva mindre människovärde än en som är boende i stad? Tvärt om, är jag villig erkänna, att om man endast fäster sig vid laglydnad och andra goda egenskaper, förtjenar landtbefolkningen i allmänhet företräde framför städernas befolkning, i synnerhet efter den rigtning tillståndet tagit här och der i städerna, och oakadt man der med en viss medömkan betraktar landsbygdens invånare, hvilka man anser sig kunna kalla sina »efterblifna bröder».

När nu den tanke, som jag redan då uttalade, tagit sig uttryck i det föreliggande förslaget, och mot det formella sätt, hvarpå förslaget framkommit, icke kunnat göras några andra anmärkningar än de högst obetydliga, som ett par talare tillåtit sig, synes det mig vara oklokt att lemna detta tillfälle å sido att söka ordna förhållandena mellan städerna och landet samt det för en längre tid, så att denna fråga icke hvarje riksdag behöfver återkomma. Man har ju efter utskottets förslag, om det antages, all anledning antaga, att denna fråga kommer att hvila åtminstone 30 å 40 år, och om befolkningen i städerna då kommer att öfverstiga $\frac{1}{3}$ -del — det är en sak, som jag nu lemnar derhän. Jag har just icke mycket stark tro derpå, men om så skulle ske, hafva vi ju ett förslag huru då skulle förfaras. En talare vid detta tillfälle, som yttrat sig till förmån för förslaget, begagnade samma käpp-

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.

(Forts.)

häst som vid så många föregående tillfällen. Han sade, »att i grundlagen stadgas, att båda kamrarne ega i alla frågor samma behörighet och myndighet, men att innehållet af detta stadgande ej återfinnes här i förslaget». Ja, visserligen hafva båda kamrarne samma behörighet och myndighet, men att de också skulle hafva samma inflytande på alla frågor — det har grundlagen aldrig sagt. Men de hafva samma rätt att väcka motioner och att deltaga i alla ärendens behandling, men att de vid gemensamma voteringar skulle få utöfva inflytande för mer än sina röster, har grundlagstiftaren aldrig tänkt sig och kommer väl aldrig heller att gå in derpå. Man har här vid lag tagit till förebilder lagförslag i andra länder, särskildt Nederländerna, men i alla land har i regeln Första Kammaren icke så stort antal ledamöter som den Andra Kammaren, så att i det fallet hafva Sveriges grundlagstiftare följt samma regel som alla andra grundlagstiftare.

Den talare, som ifrigast uppträdt mot förslaget, sade, att det gick i strid mot tidens sträfvan och att man borde på ett naturligt och rationelt sätt lösa frågan, det vill säga enligt talarens åsigt förmodligen genom allmän rösträtt, och dermed fick han gifva uttryck åt en tanke, som alltid ligger den talaren på munnen, nemligen *menniskovärdet*, men då vet jag för min del icke något annat sätt att lösa frågan, än det jag förut antydtt, eller att man reducerar städernas representanter till det antal, som motsvarar dess procenttal af hela landets befolkning, det vill säga 18 à 19 procent — detta skulle blifva den yttersta följden af talarens åsigt.

Vidare har af en opponent mot förslaget anförts, att det skulle medföra en afsevärd rubbning i förhållandet, sådant det var 1867. Men detta är efter min uppfattning ett fullständigt misstag, ty lagstiftaren har just i motiveringen uttalat den satsen, att förhållandet emellan Första och Andra Kammaren skulle vara $\frac{2}{5}$ till $\frac{3}{5}$, precis som det nu skulle blifva, och mellan stad och land skulle det vara $\frac{1}{3}$ och $\frac{2}{3}$. Förslaget skulle just återföra till samma grundtanke, hvaråt lagstiftaren gaf uttryck år 1865. Det vore således icke någon afsevärd rubbning i, utan ett fullkomligt återställande af de principer, som då uttalades.

Jag skulle väl kunna hafva åtskilligt annat att tillägga, men anser mig icke längre böra taga kammarens tid i anspråk. Jag ber dock få tillägga, att då jag röstar för antagande af detta förslag, sker det icke med några fiendtliga känslor mot städerna, hvilka jag af helt naturliga skäl önskar allt godt, icke heller i fiendtlig stämning mot landet, hvilket jag från barndomen älskat, utan jag tror att frågan skulle lösas på det sätt, som tillfredsställer fosterlandet i sin helhet. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Sandberg: Jag har begärt ordet endast för att öppet tillkännagifva, att jag kommer att rösta för bifall till det nu fram-

lagda grundlagsändringsförslaget. De anmärkningar, som mot detsamma blifvit framställda, synas mig af ringa eller ingen vikt i jmförelse med de två stora fördelar, som genom förslagets antagande vinnas, den ena att riksdagsmännens antal blir fixerad, och den andra att en bestämd proportion för en längre tid blir fastställd mellan antalet representanter för städerna och landsbygden i Andra Kammaren. Jag vill ej förlänga diskussionen, blott yttra ett par ord om en anmärkning, af hvilken tidningspressen sökt göra så mycket väsen, nemligen den minskning af tre ledamöter, som Andra Kammaren skulle få vidkännas, och Första Kammarens tillökning med 3 ledamöter. Jag kan ej inse, att denna minskning, särskildt då förhållandet ej blir annorlunda än det var, då det nya representationsskicket infördes, kommer att föranleda någon rubbning, helst Första Kammarens ledamöter tillsättas af landstingen, af hvilka väl få torde finnas, der icke jordbrukarne hafva pluralitet, så att de kunna sjelfva bestämma, hvilka de vilja sätta in i Första Kammaren.

Ändring af
§ 6 riksdags-
ordningen.

(Forts.)

Herr Bergström: Uti det af den förste talaren framställda yrkandet om afslag å den kongl. propositionen samt å utskottets betänkande instämmer jag. Jag gör det sannerligen icke i den förhoppning, att detta mitt yrkande skall inom denna kammare vinna bifall. Denna kammare, som kunde antaga hvad förliden riksdags konstitutionsutskott föreslog, trots det att det grundligt påvisades lida af många formella brister, denna kammare skall naturligtvis icke tveka att antaga samma förslag nu, sedan det blifvit af Kongl. Maj:t utgifvet i ny och förbättrad upplaga. Jag gör det endast för att konstatera, om det eljest behöfver konstateras, att jag, som 1889, 1890 och 1891 uttalat mig mot antagande af detta förslag, fortfarande står på samma ståndpunkt. Om jag ville gå tillbaka till frågans historia, skulle jag kunna bevisa, att å det håll, hvarifrån förslaget först utgått, afser man förnämligast att stäcka städernas inflytande. Sedermera ha ju andra syftemål tillkommit.

Ännu vill jag dock säga några ord. Den andre talaren i ordningen tillät sig att åt regeringen hembära en vördsam tacksägelse för att den framlagt detta förslag. Jag tillåter mig nu att till den ledamot af regeringen, som var af skiljaktig mening, hembära en vördsam tacksägelse för det att han, när han gick in i Konungens råd, dit medförde de moderata åsichter han förfäktat såsom riksdagsman. Slutligen vill jag säga, att fastän jag icke har ringaste förhoppning om att afslag skall blifva kammarens beslut, ämnar jag begära votering för att se huru landet ligger i detta hänseende.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de derunder framställda yrkandena propositioner,

Ändring af § 6 riksdagsordningen. (Forts.) först derpå att Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 6 riksdagsordningen skulle hvila till vidare grundlagsenlig behandling och sedermera på förkastande af nämnda förslag, samt förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Bergström* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 6 riksdagsordningen skall hvila till vidare grundlagsenlig behandling, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, förkastas nämnda förslag.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 84;

Nej — 43.

Kongl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af §§ 13, 15, 16, 22 och 28 riksdagsordningen.

Antogs att hvila till vidare grundlagsenlig behandling.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens vid behandlingen af de särskilda paragraferna fattade beslut.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 16 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 6 och 13 riksdagsordningen äfvensom väckt motion om tillägg till det uti Kongl. Maj:ts proposition n:o 28 framlagda förslag till ändrad lydelse af §§ 6, 13, 15, 16, 22 och 28 riksdagsordningen, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets nedannämnda, den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

N:o 22, i anledning af väckt motion om tillägg till 20 kap. 1 § ärfdabalken, och

n:o 23, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af § 5 mom. 1 i förordningen om kyrkostämman m. m. i Stockholm den 20 november 1863,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo lagutskottets den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 24, i anledning af väckt motion om afskaffande af jus patronatus.

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

Herr Billing: Då lagutskottet i detta sitt betänkande endast föreslagit en skrivelse till Kongl. Maj:t, och det ärende, hvarom denna skrivelse handlar, alltså kommer att blifva föremål för noggran utredning, innan den kan komma att träda i kraft, kunde det tyckas, som om jag skulle kunnat i detta fall lemna lagutskottets betänkande opåtaladt. Hvarför jag detta icke gör, hoppas jag skall framgå af det jag nu skall hafva äran anföra.

Under den riksdag, då jag hade äran att något deltaga i lagutskottets förhandlingar, gjorde jag den erfarenhet, att inom lagutskottet finnas medlemmar, som hafva, om jag så må säga, en moderlig barmhertighet emot motioner, och försöka att hålla vid lif äfven sådana, som i sig sjelf icke hafva någon synnerlig lifskraft, eller åtminstone bereda åt dem en hederlig begrafning. Men jag fann också, att i lagutskottet funnos sådana, som icke hade en sådan ömhet, utan som ingenting hade emot att, åtminstone i stillhet, begrafva sådana motioner, som icke kunde tillstyrkas.

Här föreligger nu det märkliga fall, att hela lagutskottet, såvidt jag kan förstå, dödat den motion, som till dess behandling varit hänvisad, men sedan, med anledning af densamma, gjort en hemställan, som i hög grad skiljer sig från motionärens förslag. Motionären har föreslagit upphäfvande af en mängd paragrafer i kyrkolagen. Utskottet har inskränkt sig till att föreslå en skrivelse till Kongl. Maj:t i en viss riktning, och denna riktning har utskottet angifvit i de sista raderna af pag. 13.

Om jag gör en resumé af utskottets framställning, så innehåller den följande. Utskottet anser patronatsrätten vara en föråldrad institution, som stundom har missbrukats, en institution, som, om den också lojalt begagnas, icke kan undgå att utöfva en menlig inverkan på församlingslifvet. Det är motiveringen. Utskottet anser därför, att denna institution bör afskaffas. Vä-

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

gen, på hvilken afskaffandet skall ske, angifver utskottet genom att sluta sig till det kongl. cirkuläret af den 25 november 1855, med åberopande af 1873 års kyrkolagsförslag. För egen del uttalar utskottet den mening, att patronatsrätten är af öfvervägande privaträttslig natur, och att den således bör upphävas endast på öfverenskommelsens väg. För det tredje anser utskottet, att far-ten, med hvilken den önskade afvecklingen sker eller skett, är för långsam. Utskottet vill påskynda den och föreslår, som det säger, »verksamare medel» och anvisar såsom ett »verksamare medel», att »domkapitlen skulle kunna förständigas att vid inträffande ledighet i patronella pastorat städse infordra församlingens utlåtande, huru vida densamma icke ville begagna sig af den utväg ofta nämnda cirkulär anvisar för patronatsrättens afskaffande, äfvensom att, der svårighet yppats att träffa godvillig öfverenskommelse om villkoren för en dylik åtgärd, staten skulle kunna träda emellan till svårighetens afhjelpande.» Detta är det hufvudsakliga innehållet i utskottets betänkande. Jag anhåller nu att få anställa någon kritik öfver detsamma.

Utskottet säger, att patronatsrätten är en föråldrad institution. Att den är mycket gammal är nu säkert, att den anses af många föråldrad är lika säkert, och att den är så föråldrad, att den icke bör med någon särskild kärlek omfattas, skall också medgifvas. Men om den är så föråldrad, att man bör använda några mer eller mindre våldsamma åtgärder att göra den om intet, derpå är jag tviflande. Att den ännu på många håll arbetar på ett sätt, som icke kan klandras, är alldeles visst. Att det icke blott har funnits en tid, utan att det ännu eger rum, att man icke på någon annan väg kunnat komma till anordningar till fördel för församlingslivet än på den här nu klandrade och dömda, är alldeles säkert.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att omtala ett faktum från det stift, hvilket jag tillhör. Der fans på en rymd samlade bortåt en 3,000 människor, boende på ett afstånd af 3 à 4 mil från sin sockenkyrka. Huru skulle man nu åt dessa människor bereda någon religionsvård, då alla de vanliga vägarne voro fullkomligt stängda? Då hafva enskilda personer visat den stora välvilja, för hvilken det är mig en glädje att också uttala min tacksägelse, att der med något biträde af vederbörande församlingar inrätta en ny presterlig beställning, men med vilkor, att denna fick tillsättas på samma eller ungefär på samma väg, som patronatsrätten i allmänhet anvisar. Denna anordning hade icke kunnat erhållas, om man skulle arbetat för att få en opinion, att det låge något orättfärdigt i en sådan patronatsordning.

Jag skall medgifva, att fall hafva förekommit, då patronatsrätten utöfvats på ett origtigt och beklagligt sätt. Men jag dristar påstå, att dessa fall hafva varit undantag i jämförelse med

de många, der den användts på ett lojalt sätt och på ett sätt, som ingalunda har varit menligt för församlingslivet. Om det är någon, som här vill bestrida detta mitt påstående, skall jag stå till tjänst med att inför honom genomgå alla de patronella pastorat i det stift, der de flesta sådana förekomma, nemligen i Lunds stift.

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

Om det nu har tillgått så — jag har medgifvit att undantag hafva funnits — så kan det väl icke vara något att beklaga, om det ännu en tid kvarstår ett tredje sätt vid sidan af de två lagbudna, på hvilket presterlig befordran kan åstadkommas. Men, och det ber jag att få betona, *det är icke min mening att vilja fastslå patronatsrätten* mera än redan är förhållandet. Jag vill och önskar också en afveckling i detta afseende. Jag betonar detta, på det ingen må komma och säga, att jag här talar för patronatsrätten såsom något i och för sig önskvärdt och såsom något, som man fortfarande skall kämpa för att behålla, utan jag vill vara med om en afveckling, men endast på den väg, som också af lagutskottet och 1873 års kyrkolagskomité äfvensom det kongl. cirkuläret af 1855 anvisats, nemligen på öfverenskommelsens väg, den fria öfverenskommelsens väg.

Nu säger lagutskottet: nej, på den vägen kommer man alldeles för sakta fram. Och lagutskottet säger vidare, att det behöfves verksammare medel för att åstadkomma hvad det vill. Såsom stöd härför åberopar lagutskottet, att under loppet af åren ifrån 1855 hafva icke flere än 8 sådana öfverenskommelser skett, genom hvilka, på frivillighetens väg, patronatsrätten afskaffats och försvunnit. Jag antager, att denna siffra är riktig; jag kan åtminstone icke angifva någon annan. Men jag vill hemställa till lagutskottet, om utskottet har sig bekant de fall, der visserligen icke en sådan öfverenskommelse skett, men der dock det patronella pastoratet blifvit tillsatt på öfverenskommelsens väg. Har lagutskottet reda på, i huru många pastorat det tillgått t. ex. på det sätt, att församlingen fått kalla profpredikanter, men patronus sedan fått välja, eller har lagutskottet räknat efter, i huru många fall patronus kallat predikanterna och församlingen fått välja, eller har slutligen lagutskottet tagit reda på, i huru många fall det händt, att församlingen kommit till patronus med anhållan om att få den pastor församlingen önskat och fått denne pastor?

De af mig nu anförda exempel, som lagutskottet icke tycks hafva sig bekanta, visa, att församlingsintresset och församlingsmedvetandet — och det är någonting att glädja sig öfver — i våra dagar gör sig mer och mer gällande och gör sig gällande på den normala utvecklingens väg. Jag önskar, att det fortfarande så måtte ske, men därför vill jag icke vara med om att, genom några mer eller mindre våldsamma åtgärder, det, som bör

Om åtgärder för patronatsrättens afskaffande. vara den fria öfverenskommelsens gerning, må blifva motsatsen härtill.

(Forts.)

Nu föreslår utskottet, att man skulle skrifva till Kongl. Maj:t i en af utskottet angifven rigtning, och denna rigtning är, att hvarje gång ett patronelt pastorat blir ledigt, skulle det tillgå på följande sätt: domkapitlet skall skrifva till församlingen, om den vill öfverenskomma med patronus, och pastor skall sammankalla kyrkostämman för att härom höra församlingen. Är det en önskvärd åtgärd? Jag vill först och främst säga, att i många fall är den fullkomligt gagnlös, ty på kyrkostämman, der en sådan fråga måste afgöras, har patronus i de flesta fall en afgörande röst-pluralitet vid bestämmande af beslutet. I många fall är åtgärden onödig, ty finnes lust att öfverenskomma på den väg, som här är ifrågasatt, så tager sig nog den lusten fram utan särskild påstötning. Jag anser dock icke den här föreslagna åtgärden alldeles oskadlig, och det af följande trenne hufvudgrunder. För det första därför, att om man nu utsträcker detta till patronella pastorat, något annat har icke lagutskottet talat om, så drifver man konsekvensen snart till äfven sådana presterliga beställningar, som icke äro pastorat, men der dock presten har motsvarande embetsgerning och tillsättes på ett sätt, som liknar det, som förekommer vid de patronella pastoraten. Jag tänker nu närmast på de i vårt land icke så fåtaliga brukspredikantsbefattningarne. Om det nu skall slås in i medvetandet, att patronus icke skall kunna, utan att kränka rättsmedvetandet, tillsätta prest, så bör naturligtvis detta gälla äfven i fråga om en brukspredikantsbefattning.

Ett annat skäl är det, att den af lagutskottet föreslagna åtgärden tangerar, ja, jag vågar säga, den mera än tangerar, den öfvergår den fria öfverenskommelsens gräns, och man säger, att der det icke kan godvilligt öfverenskommas, der skulle staten träda emellan.

Slutligen och för det tredje skulle i alla händelser en sådan åtgärd med nödvändighet framkalla mycket missnöje äfven i sådana församlingar, der det råder det bästa och förtroligaste förhållande emellan vederbörande patronus och församlingsmedlemmarne.

Det är här fråga om att anställa ett slags agitation för att få starkare ånga fram för att drifva fram det man här önskar. Jag fruktar för en sådan agitation, likasom för agitationer i allmänhet, och såsom ordförande i ett domkapitel, som skulle få ett sådant åliggande sig pålagdt, vill jag nu på det lifligaste beklaga, om jag skulle komma att tvingas till en åtgärd, som är egnad att framkalla agitation och misstämning, der anledning till sådan icke förefunnits. Vi hafva inom det kyrkliga området så många agitationsämnen, och vi bemöda oss om att kunna hålla sinnena någorlunda samman, hvarför jag icke tvekar anhålla, att

detta icke måtte påläggas domkapitlet, och får jag därför yrka afslag å utskottets betänkande.

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

Herr Bergström: Det är ett utmärkande drag hos den svenska kyrkoförfattningen, att vid utseende af församling lärare församlingen och den kyrkliga myndigheten eller, om man så vill uttrycka det, kyrkostyrelsen samverka. Denna grundsats varsnas redan i landskapslagarne, den finnes, fastän i obestämda konturer, uttryckt i 1686 års kyrkolag, samt uttalas skarpt och tydligt i lagen af den 26 oktober 1883 angående tillsättningen af presterliga tjänster. Nu låter det icke förneka sig, att denna grundsats lider intrång genom tillvaron af de patronella rättigheterna, eller jura patronatus, en institution, som icke är ursprunglig i vårt land, utan härleder sig från den kanoniska rätten. Denna institution inkräktar på församlingens rätt, och den inkräktar likaledes på den kyrkliga myndighetens rätt, ty den senare, eller kyrkostyrelsen, har, hvad angår de patronella gällan, i regeln icke annat att göra än att acceptera den af patronus presenterade eller, såsom det heter i kyrkolagen, »förestälde» prestmannen och för honom utfärda kollationsbref. Endast för det fall, som så vidt jag vet aldrig förekommit, att patronus presenterar en rent af ovärdig prestman, har biskopen rättighet att afvisa denne; och i så fall får patronus se sig om efter någon annan. Jag får säga, att om den förste ärade talaren icke ömmar för församlingens rätt, hade jag dock trott, att han skulle ömma för kyrkostyrelsens befogenhet i detta hänseende. Men det visar sig, att han icke har gjort detta. Han försäkrar visserligen, att han icke vill på något sätt fastslå de patronella rättigheterna, men ändå förkastar han den af utskottet anvisade utväg att förekomma ett sådant fastslående. Vare det fjerran från mig att förneka, att i allmänhet jura patronatus lojalt och på ett vackert sätt utöfvas. Jag känner mycket väl, hvarom den förste talaren ock erinrade, att mången patronus uppför t. ex. tre prestmän på förslag och låter dem profpredika, samt sedermera tillåter församlingen att genom val utse en af de tre. Men innebär icke just detta tillvägagående ett tyst erkännande af, att patronatsrätten är förkastlig och att den står i strid med församlingens naturliga rätt? Jo, visserligen. Ty funnes icke en sådan rätt att taga hänsyn till, afstode naturligtvis patronus icke från utöfvande af sin lagligen oinskränkta rätt i dess fulla utsträckning. Utskottet har ingalunda, såsom den förste talaren förmenar, sagt, att jura patronatus äro privaträttsliga rättigheter. Utskottet har endast omtalat, att anledningen, hvarför 1873 års kyrkolagskomité icke tog någon befattning med frågan om de patronella pastoraten, var den, att kyrkolagskomitén ansåg, att patronatsrätten var en privaträtt. Derom kunna dock hysas olika meningar. För min del kan jag emellertid icke medgifva, att rättigheten att utse kyrkoherde är

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

en privaträtt. Det gäller icke ens om de s. k. lukrativa jura patronatus, ty det kan endast sägas om rättigheten att uppbära kyrkotionde, mot skyldighet att bygga kyrka. men icke om rättigheten att utse kyrkoherde. Med samma skäl skulle man kunna säga, att den i Danmark tillförene förekommande »birkerätten», eller rätten för adlige godsegare att utse domare i birket, vore en privaträtt, men det har jag aldrig hört någon våga påstå. Patronatsrätten är således icke någon privaträtt men kan möjligen blifva en inkomstgifvande rättighet derigenom, att patronen olagligen säljer pastoratet mot viss köpeskillning. Sådana fall hafva ock förekommit; särskildt behöfver jag nog icke erinra den förste talaren, som är ifrån Skåne, om ett dylikt der inträffadt fall. Köparen af pastoratet, jag vill kalla honom Simon Magus, — kammaren vet, att dylik köpslagen kallas Simoni — utfäste en så stor köpeskillning, att han nästan blef ruinerad, åtminstone blef han försatt i konkurstillstånd, — jag erinrar mig dock icke förvisso, om det var han sjelf i lifvet eller möjligen hans dödsbo — och säljaren bevakade fordringen. Denna var naturligen förskrifven i sådan form, att den kunde bevakas, åtminstone formelt sedt. Derigenom blef det allmänt bekant, hvad man i öfrigt trodde sig veta. Dem, som känna förhållandena i trakten af Stockholm, kan jag påminna om ett annat fall af Simoni, som dock doldes under en skyddande förklädnad. Det var nemligen en prestman, som köpte en egendom, med hvilken var förenad jus patronatus. Sedermera sålde han denna egendom till sin omyndige son, som sålunda blef patronus, och hvilken genom sin förmyndare tillsatte fadren såsom kyrkoherde i det patronella pastoratet. Jag skulle nästan hellre sett, att han rent af hade utsett sig sjelf, ty sådant förekommer i England, och jag kan icke finna, att gällande lag i vårt land skulle lagt något hinder i vägen därför.

Lagstiftningen i denna del har ännu flera brister, hvilka icke funnos, då 1686 års kyrkolag skrefs. Första paragrafen i samma lag påbjöd nemligen, att alla, som byggde och bodde i Sveriges rike, skulle tillhöra den evangelisk-lutherska kyrkan. Som vi väl veta, existerar detta lagbud icke mera, men följden är naturligen den, att hvilken främmande trosbekännare som helst, som förvärfvar en egendom, med hvilken jus patronatus är förenad, kan utse kyrkoherde. En baptist t. ex. kan utse kyrkoherde för en evangelisk-luthersk församling, fastän han ej får rösta vid kyrkostämman. En katolik kan göra på samma sätt, ja, det finnes till och med icke något hinder för, att en mosaisk trosbekännare kan göra det, ehuru jag är förvissad om, att en sådan af grannlagenhet ej skulle utföva sin rätt.

Nu menar den förste talaren, att lagutskottet har föreslagit våldsamma åtgärder. Men det kan jag verkligen icke finna. Jag kan icke erkänna eller medgifva, att vi skulle hafva föreslagit

något sådant. Talaren säger, att hvad han mest har emot utskottets utlåtande, är det, att man vid ledighet i ett patronelt pastorat skulle infordra församlingens yttrande i det ifrågavarande hänseendet. Utskottet har endast anfört ett exempel, huru man skulle kunna gå till väga, för att göra det omnämnda cirkuläret kraftigare, än det för närvarande är. Och om nu den föreslagna skrivelsen beslutes, skall ju Kongl. Maj:t pröfva åtgärden, och finner han den olämplig, föreskrifver han den icke. Skulle han deremot föreskrifva en sådan åtgärd, så är jag öfvertygad, att den förste talaren vet att underordna sin enskilda mening under Konungens bud. Icke heller utmärker uttrycket: »att staten kan ingripa», att lagutskottet åsyftat någon våldsamt åtgärd. Redan i det åberopade cirkuläret förklarar ju Konungen, att han förbehölle sig att i hvarje särskildt fall fatta beslut; men Konungen är statens representant, således detsamma som staten. För öfrigt kan man ju tänka sig, att staten finner det så viktigt att få afskaffade dessa patronella rättigheter, att staten träder emellan med något penningeunderstöd, der församlingen icke anser sig kunna bjuda, hvad patronus fordrar för att afstå sin rätt. Ett sådant understöd synes mig vara lika befogadt och påkalladt, som när staten tog sig för att inköpa skattefrälseräntor, hvartill någon juridisk skyldighet icke fans.

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

Det gäller här verkligen att fortgå med afskaffande på öfverenskommelsens väg af dessa, för församlingarna kränkande patronatsrättigheter, på det att icke oviljan skall blifva så stor, att man skriker till, såsom motionären föreslagit, att rent af besluta deras afskaffande. Det vore enligt mitt förmenande icke någon lycklig åtgärd, och därför är hvarje steg, som befrämjar en öfverenskommelse om afskaffande af dessa rättigheter, värdt att taga och ingalunda att förkasta.

Den förste ärade talaren är ju en lärd man och känner kyrkohistorien. Jag tillåter mig att erinra honom om något ur den skottiska kyrkohistorien. Innan Skottland blef förenadt med England till ett rike, voro alla patronatsrättigheterna afskaffade i det förra landet. När det så förenades med England — det skedde, medan en whig-ministér satt vid magten — bestämdes i föreningsakten, att kyrkoförfattningarna skulle vara orubbade. Men kort derefter kom en tory-ministér till magten, och genom brott mot föreningsakten införde man då å nyo patronatsrättigheterna i Skottland. Men hvad hade det för följd? Jo, den följden, att under hela 1700-talet rådde den största söndring och splittring i den skottiska kyrkan, och slutligen gick det derhän, 1843, att en stor del af medlemmarne af den skottiska kyrkan bröt sig ut och bildade en särskild frikyrka, och statskyrkan upphörde att vara folkets kyrka. Det är sådant, man bör förekomma. Jag tror icke, att oviljan mot patronatsrättigheterna i vårt land ännu är så stark, att något sådant, som inträffade i

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.*

(Forts.)

Skottland, kan vara att befara, men därför böra vi söka att på öfverenskommelsens väg undanrödja dem, och till detta mål anser jag lagutskottets förslag syfta och leda, och jag kan ej finna den minsta betänklighet vid att underställa Kongl. Maj:t frågan i dess hela vidd. Det är ju mycket möjligt, såsom lagutskottet har antagit, att detta ofta åberopade cirkulär har råkat i glömska, och då kan det vara skäl att påminna församlingarna om dess existens, och att de icke behöfva för all evighet underkasta sig de patronella tillsättningarna af kyrkoherdar.

Den förste talaren fruktade för, att det skulle blifva utomordentligt starka agitationer, om hvad lagutskottet tänkt sig såsom möjligt blefve en verklighet, eller att vid hvarje ledighet i ett patronelt pastorat skulle infordras församlingens yttrande. Jag tror icke, att han skall blifva sannspädd i detta fall; jag finner ingen anledning, att agitationen skulle blifva häftigare der än i församlingar, der man väl känner tillvaron af ifrågavarande cirkulär. Men, öfver hufvud, är väl en agitation så förkastlig, om agitationen går ut på att sätta ett godt i stället för ett ondt och om agitationen går lojalt till väga? Jag tror det icke. Men går agitationen ut på att införa något ondt i stället för något godt, eller agiterar man med illojala medel, då, men också först då är agitationen förkastlig. Detta tal om agitation har således, enligt mitt förmenande, ingenting att betyda. Jag yrkar bifall till lagutskottets förslag.

Herr Billing: Jag kan icke låta den siste talarens anförande gå alldeles obesvaradt förbi. Jag hade knappast trott, att han skulle till mig yttra, att han icke undrade öfver, om jag icke ömmade för församlingens behof och rättigheter. Men ännu mindre hade jag trott, att han skulle säga, att jag ömmade mera för kyrkostyrelsen än för församlingen. Det var dock en liten personlig släng, som för mig icke betyder någonting alls. Men han anförde något i sak, som jag måste bemöta. Han sade, att om en patronus går till väga på det af mig beskrifna sätt, att han låter församlingen kalla och han väljer, eller han kallar och församlingen väljer predikant, så ligger deri ett erkännande från patronus sida att patronatsrätten är förkastlig. Denna slutledning är väl något för hastig. Deri ligger väl icke mera bevisadt, än det som jag ville bevisa, att nemligen församlingens önskan och rättigheter göra sig mer och mer gällande. Den ärade talaren bestred, eller åtminstone yttrade han sig såsom om han ville bestrida, att patronatsrätten är af privaträttslig natur. Jag är glad, att jag till stöd för mitt påstående i denna väg har icke blott kyrkolagskomitéu af år 1869, utan äfven det af 1892 års lagutskott, med dess ordförande i spetsen, gjorda erkännande, att den är, som jag uttryckligen sade, då jag förra gången hade ordet, af öfvervägande privaträttslig natur. Det står ordagrant i

utskottets betänkande: »af öfvervägande privaträttslig natur». *Om åtgärder för patronatsrättens afskaffande.*
 »Någon annan utväg för uppnående af det mål, som utskottet i likhet med motionären finner eftersträfvansvärdt, näppeligen kan anlitas än den, som genom berörda cirkulär redan blifvit anvisad. Deremot håller utskottet före, att åtgärder både kunna och böra vidtagas i syfte att göra det sålunda anvisade medlet mera verksamt, än det hittills visat sig. Enligt hvad utskottet inhämtat, är det endast ett fåtal församlingar — till 1887 års slut åtta — som lyckats träffa uppgörelse med vederbörande patroni om patronatsrättens upphäfvande. I ett par fall hafva försök visserligen gjorts, men strandat på svårigheten att enas om vilkoren för öfverenskommelsen.»

(Forts.)

För att stödja skrifvelsen åberopar motionären dels ett par verkliga fall, dels konstruerar han i framtiden tänkbara fall, som skulle ådagalägga att patronatsrätten icke blott blifvit missbrukad, utan äfven skulle komma att lända till de svåraste missbruk. Jag skall icke upptaga tiden med att åberopa något motbevis deremot, utan jag repeterar hvad jag sade, då jag första gången hade ordet, att det är undantagsfall. Jag vill dessutom tillägga, att andra sätt att tillsätta presterliga befattningar kunna visa lika sorgliga historier, som de ytterst få, hvilka man kan berätta från patronatsrättens missbruk.

Slutligen sade den ärade ordföranden i lagutskottet, att skrifvelsen icke skulle blifva så farlig, då Kongl. Maj:t har att pröfva densamma och den af lagutskottet anvisade vägen kanske icke kommer att beträdas. Men om Riksdagen bifaller ett förslag till skrifvelse till Kongl. Maj:t med en viss motivering, hvilken i sin kläm pekar på en bestämd väg för att realisera denna skrifvelses önskemål, kan jag icke finna annat än att Riksdagen godkämt äfven den af utskottet anvisade vägen. Den ärade ordföranden i lagutskottet har icke kunnat bestrida, att den sålunda utvisade vägen öfverskrider gränserna för en privat öfverenskommelse och är egnad att åstadkomma agitation inom församlingen. Han anser en sådan agitation icke vara betänkelig. Jag deremot anser den hafva sina stora betänkligheter och vidhåller därför mitt yrkande.

Grefve Hamilton: Om någonsin personlighetsprincipen bör göra sig gällande, så bör det väl vara vid kyrkoherdeval, ty kyrkoherden har ju till åliggande att vårda själar. Bland de mångahanda sätt, på hvilka prestval ega rum, är väl det oegentligaste det, som grundar sig på patronatsrätten, eller hvad skulle kammarens ledamöter säga, om det tillkomme mig att utse själsörjare för dem? Och likväl är det min rätt att sätta till själsörjare för 2 à 3,000 med mig i religiöst hänseende icke lika tänkande medmenniskor. Detta måste vara motbudande. Och

Om åtgärder för patronatsrättens afskaffande. ännu värre vore, om den jordbit, som skänker mig denna rätt, överginge i en samvetslös fritänkares hand.
 Onekligen är utskottets förslag ett steg på reformens väg, och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.
 (Forts.)

Herr Sundberg: Jag förestälde mig knappast, att denna lilla fråga skulle taga så stora dimensioner i öfverläggningen som den gjort. Jag tror särskildt att den förste ärade talaren, med hvilken jag eljest gerna instämmer, har gifvit henne ett mått, som är större än det hon eger i sig sjelf. Gerna vill jag lika med honom erkänna, att det sätt, hvarpå patronatsrätten inom den svenska kyrkan, så vidt mig är bekant, nu utöfvas, är så godt och låter så väl försvara sig, att jag till och med vågar påstå att inom det stift, jag tillhör, och der ganska många patronatsrättigheter finnas, tillsättningen af kyrkoherdar i de gällan är den bästa. Men detta hindrar mig dock icke från att medgifva, att patronatsrätten är en afvikelse från de allmänna grunderna i vår kyrkoförfattning. Detta kan icke nekas och har icke heller af någon af de föregående talarne blifvit bestridt, ty den allmänna grundsatsen vid tillsättningen af våra församlingsherdar är att det skall vara samverkan mellan församlingarna och kyrkostyrelsen. Vid patronatsrättens utöfvande åter kommer allt an på den enda person, som har rätten lagd i sin hand. Jag anser det därför, lika med hvad den föregående talaren mycket riktigt uttryckt, önskvärdt om patronatsrätten kunde småningom upphöra, på det att denna afvikelse från den allmänna grundsatsen i vår kyrkoförfattning icke längre må finnas. Frågan är likväl icke om det bör ske, utan i hvad mån det kan ske. Denna fråga har för hvarje kyrkolagskomité utgjort ett crux, vid hvilket man blifvit fast och hvilket man icke kunnat komma ifrån. Man har icke kunnat gifva annan anvisning på en lösning af frågan än den obestämda i 1855 års cirkulär angifna.

Man tvistar om huruvida denna rätt är af privaträttslig natur eller icke. Jag vill i det afseendet instämma med den förste ärade talaren deruti att, såvidt det kommer till någon uppgörelse, så är den bestämdt af öfvervägande privaträttslig natur, och det tror jag att äfven den andre talaren skulle finna, om han haft tillfälle att genomgå alla de särskilda patronatsbrefven och der se, huru rätten tillkommit. Jag har haft tillfälle att genomgå åtskilliga af dessa handlingar och kan säga om de allra flesta, att de synas vara af helt och hållet privaträttslig natur. Hvad vill nu lagutskottet göra för att få olägenheterna afhjelpa? Jo, säger det, man skall skriva till Kongl. Maj:t och be Kongl. Maj:t hitta på något medel för att få den utväg, som anvisats i 1855 års cirkulär, mera verksam. Huru det skall gå till eller huru Kongl. Maj:t skall bära sig åt vet jag icke. Jag önskar och hoppas lifligt att, ifall kammaren besluter denna skrifvelse, det

icke blir den utväg, som anvisats i lagutskottets betänkande, den nemligen, att vid hvarje ledighet man skall göra den procedur som lagutskottet der förordar. Jag hoppas att Kongl. Maj:t icke skall låta sig vilseledas af den fingervisningen, om den intages i motiven till Riksdagens skrivelse, ty jag instämmer med den förste talaren deruti att denna utväg skulle leda till större upphetsning, större trakasserier och ledsamheter än någon kan på förhand föreställa sig. Jag tror att, om denna skrivelse skulle med föreslagna innehållet hafva någon verkan hos Kongl. Maj:t och Kongl. Maj:t skulle deröfver höra kyrkomyndigheterna, så skulle dessa samt- och synnerligen afstyrka denna utväg. Något tror jag nog kunna i den föreslagna riktningen brukas, men icke då pastoraten äro lediga, utan då de äro besatta. Man kan sammankalla kyrkostämman och väcka frågan på tal, men det bör ske, när pastoratet har pastor, och icke när ledighet inträdt. Jag anser således den af utskottet anvisade utväg mindre lycklig.

Hvad sjelfva skrifvelsen beträffar, så kan jag visserligen biträda densamma, men anser det mycket likgiltigt om den kommer till stånd eller icke. Den kommer i alla fall icke att innehålla mera än hvad man redan har i 1855 års cirkulär; och det är en mycket beskedlig begäran att anhålla det Kongl. Maj:t ville vara så god och se till att detta blefve litet mera verksamt. Jag har icke något mot en dylik skrivelse, men har likväl icke något yrkande att göra.

Efter härmed slutad öfverläggning gjorde herr talmannen jemlikt derunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt och sedan på afslag derå, samt förklarade sig anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Ericsson, Harald*, begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

*Om åtgärder
för patronats-
rättens af-
skaffande.
(Fort.)*

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 49.

*Ifrågasatt be-
gränsning af
den kommu-
nala röst-
rätten på
landet.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 17 och 19 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 25, i anledning af väckta motioner om ändrade bestämmelser i fråga om den kommunala röst-rätten på landet.

Herr Bergström: Denna fråga hör till dem, om hvilka jag icke mera diskuterar. Jag åtnöjer mig derföre att helt enkelt yrka afslag å samtliga i ärendet väckta motioner och å utskottets hemställan.

Herr Sjöcrona: Redan då frågan om den kommunala rösträttens begränsning behandlades af lagutskottet vid 1888 års riksdag, uttalade jag den åsigten, att en inskränkning borde ega rum till $\frac{1}{5}$ af kommunens hela röstetal, samma uppfattning som den jag framställt i min motion, hvilken, såsom herrarne behagade erinra sig, skiljer sig från det af lagutskottets majoritet nu förordade förslaget derutinnan att ordet $\frac{1}{10}$ är utbytt mot $\frac{1}{5}$ och orden »eller i något fall för högre röstetal än det som enligt röstlängden sammanräknadt tillkommer öfrige röstegande» äro helt och hållet uteslutna. Jag vann då icke något understöd inom utskottet för detta mitt förslag, utan omröstningen kom att ske mellan rent afslag och samma förslag, som nu framlagts af utskottet, hvarvid jag afgaf min röst för afslag, hvilket blef utskottets beslut. Som jag då icke hade någon den ringaste förhoppning att få mitt förslag antaget af kammarne, hade jag ej heller skäl att reservera mig mot utskottets beslut, hvilket jag sjelf biträdt.

Sedan deltog jag i fjol inom lagutskottet i behandlingen af samma fråga och framlade då ånyo samma förslag, men med samma resultat som förra gången, att omröstningen kom att ega rum emellan afslag och utskottets nuvarande förslag. Den gången blef dock utgången olika, i det att förslaget om ett röstmaximum af en tiondedel af kommunens röstetal då segrade. Då jag således nödgades reservera mig mot utskottets hemställan, måste jag naturligtvis i min reservation uttala den åsigt, som jag ansåg vara den riktigaste, och när sedermera frågan förekom här i kammaren, visade sig att i voteringen om kontraposition denna min åsigt samlade omkring sig 45 röster mot 64. Deraf

framgår — jag behöfver icke närmare utveckla skälen härför — att om mitt förslag kommit under pröfning i hufvudvoteringen, det skulle hafva erhållit minst 45 röster och antagligen icke så få derutöfver af de 109, som då afgåfvos.

Då nu på grund af andra väckta motioner frågan om kommunala rösträtten måste i allt fall förekomma vid innevarande riksdag var det ju vid förut antydda förhållande nödigt, att det af mig framlagda förslaget äfven bringades under ompröfning, och om detta förslag hafva, som herrarne behagade inhemta af utskottets betänkande, fyra ledamöter i utskottet från Första Kammaren förenat sig.

Jag har tillåtit mig att göra dessa erinringar först och främst för att förklara, hvarföre jag tagit mig friheten att väcka min ifrågavarande motion, då jag för visso annars icke hör till dem, som anse lämpligt att, sedan ett förslag med någorlunda majoritet förkastats af den ena eller andra kammaren, genast vid nästa riksdag åter framkomma med samma förslag. Men dessutom har jag åsyftat att få klargöra för herrarne, det mitt förslag ingalunda tillkommit genom förhastande, utan tvärtom efter moget öfvervägande.

Jag är lifligt öfvertygad att någon moderat inskränkning i gällande bestämmelser om den kommunala rösträtten på landet måste ske, icke så mycket derför att den nuvarande obegränsade rösträtten blifvit missbrukad — ehuru exempel på ganska allvarliga missbruk deraf icke lära saknas —, utan fast mera derför, att lagens helgd lider betänkligt afbräck, då det kan påvisas, att lagen kan leda till verkliga orimligheter. Och, mine herrar, det hjälper icke att förneka, det en orimlighet är det, att en enda person, hvilken måhända saknar allt intresse för sin kommuns angelägenheter och kanske äfven saknar förmåga att bedöma hvad som för kommunen kan vara nyttigt eller ej, skall kunna fullständigt beherska en medelstor kommun, tillsätta alla befattningar derstädes, pålägga alla skatter, och detta endast derför att han skattar för exempelvis 2,001 fyrkar och alla andra röstberättigade i kommunen för 1,999. Af det skäl, som jag nu antydt, hade en ändring i bestämmelserna om den kommunala rösträtten på landet varit än mera af behovet påkallad än en ändring i bestämmelserna i fråga om städerna, ty, så vidt jag vet, har aldrig i någon stad inträffat, att en enda person kunnat öfverrösta alla de andra invånarne. Å andra sidan förekomma deremot på landsbygden säregna förhållanden, hvilka jag icke här behöfver närmare påvisa, men som orsaka att man omöjligen kan låta inskränknigen i den kommunala rösträtten der gå så långt som den gjort i städerna, enligt min åsigt icke heller så långt som till $\frac{1}{10}$ af kommunens röstetal. Alla de gånger frågan varit före har jag också röstat mot en så stor begränsning som till $\frac{1}{10}$.

Ifrågasatt begränsning af den kommunala rösträtten på landet.

(Forts.)

*Ifrågasatt be-
gränsning af
den kommunala röst-
rätten på
landet.*

(Forts.)

I mitt anförande till kammarens protokoll sistlidet är har jag sökt ådagalägga, att jag i mitt förslag, så vidt i menliga förhållanden är möjligt, träffat det rättvisa och billiga i denna sak, och jag skall icke upptaga kammarens tid med att nu ånyo utveckla detta, utan åberopar åtminstone tillsvidare detta anförande.

Mot en ändring, äfven så moderat som den jag förordat, hafva egentligen icke anförts eller kunnat anföras mer än två skäl. Det första af dessa skäl är att hvarje ändring i den kommunala rösträtten skulle inverka på Första Kammarens sammansättning. I detta afseende har jag i mitt anförande, såsom jag tror, fullständigt påvisat, att just i det län, der de flesta envälden i fråga om den kommunala rösträtten förekomma, nemligen i Skaraborgs län, en inskränkning, sådan den jag föreslagit, omöjlig kan hafva något som helst inflytande på valen till Första Kammaren, och jag vågar också tro, att man icke nu längre så mycket håller på detta skäl, utan anser det vederlagdt. Det andra skälet är, att det skulle vara en fullkomligt riktig princip, att den kommunala rösträtten skall precis motsvaras af skattskyldigheten, och att hvarje ändring i detta förhållande blefve mer eller mindre bestämd af godtycket. Ja, detta kan låta mycket bra, men det kan dock väl sägas vara omtvistadt, huruvida denna princip skall uteslutande vinna tillämpning uti ifrågavarande förhållande. Personlighetsprincipen måste väl ändock, när fråga är om val och andra sådana angelägenheter, der det helt och hållet är fråga om det personliga förtroendet, få i någon mån göra sig gällande. Men om den förstnämnda principen skulle erkännas vara den enda riktiga, så är det dock ett egendomligt förhållande att på nästan alla områden kan påvisas, att denna princip måst modifieras.

Gällande lag om prestval innehåller, att ingen får rösta för mer än $\frac{1}{5}$ i fråga om jordbruksfastighet och i fråga om andra beskattningsföremål mer än $\frac{1}{50}$ af sitt fyrktal. Jag kan icke säga, huru det i alla rikets städer förhåller sig vid val af borgmästare, men jag tror mig kunna påstå, att i alla på senare tider fastställda valordningar för sådana val en gradera i röstskala blifvit införd. I alla eller åtminstone de flesta aktiebolag, der man kunnat hafva anledning antaga att en enskild person eller en kommun skulle teckna sig för ett mera betydande antal aktier, har man varit angelägen att stadga ett begränsadt maximum för aktieegarnes rösträtt; och ingen ingår väl heller i ett sådant företag, om han tror att en enda person skall komma att bestämma huru der insatta penningar skola förvaltas.

Då det sålunda visat sig att på alla andra områden den ifrågavarande principen måste något maka åt sig, vet jag ej hvarför den skall orubbligt bibehållas i fråga om den kommunala rösträtten på landet.

Om Första Kammaren nu antager det af mig framlagda förslaget, tror jag att god utsigt finnes för dess antagande äfven i Andra Kammaren, och sålunda skulle man vid denna riksdag lyckats slutligen lösa denna fråga, som öfver tjugugu år å rad stått på dagordningen. Det måste vara politiskt klokt att vidtaga en sådan åtgärd.

*Ifrågasatt be-
gränsning af
den kommunala röst-
rätten på
landet.*
(Forts.)

På dessa skäl och då förslaget derjemte enligt min åsigt är fullkomligt rättvist, får jag yrka bifall till min motion, d. v. s. att i det af lagutskottet framlagda förslaget ordet $\frac{1}{10}$ måtte utbytas mot $\frac{1}{5}$ samt orden »eller i något fall för högre röstetal än det som enligt röstlängden sammanräknadt tillkommer öfrige röstegande» måtte helt och hållet utgå.

Friherre Klinckowström: Jag kan icke neka, att den förste talarens uppträdande på ett pinsamt sätt berört mig. Han, som eljes alltid plägar se stora frågor ur rigtiga synpunkter, har icke ansett det värdt att åt denna fråga egna några andra ord än en begäran om afslag. Jag tror emellertid, att han i sin uppfattning af denna fråga storligen misstagit sig, ty frågan är af en betydande vikt, icke minst därför att den berör det ömsesidiga förhållandet emellan kamrarna.

Jag har egentligen begärt ordet för att nämna, det jag icke haft skäl att afvika från de grundsatser, som hos mig gjort sig gällande vid de många föregående riksdagar, å hvilka denna fråga varit före inom kammaren. Jag anser nemligen, såsom ock utskottet å sid. 16 i betänkandet med siffror ådagalagt, att de rättigheter, hvilka angå den kommunala rösträtten på landet, äro i hög grad orättvist fördelade. Men hvad utskottet icke berört är den omständighet, att icke allenast en mängd personer, af utskottet här angifna till 54, hafva absolut rättighet att med öfverröstande af alla andra röstegande i kommunen bestämma öfver dess angelägenheter, utan att dessa personer, t. ex. bolag, ofta skicka till kommunalstämmorna ombud, såsom sina förvaltare, hvilka hafva intet eller ringa intresse för kommunens angelägenheter, men ändock öfverrösta hela kommunen. Den bitterhet, som härigenom alstras på landet, är stor och, hvad mera är, berättigad.

Hvad vore väl för farligt i en sådan bestämmelse, som den här föreslagna, att ingen skulle få rösta för mera än $\frac{1}{10}$ af kommunens hela röstetal enligt röstlängden? Vi känna alla, att i städerna en dylik skala, fastän efter andra siffror, sedan många år är införd, och jag har icke hört talas om att den medfört några vidare olägenheter. Om det föreliggande förslaget antages, skall jag i min lilla hemort förlora hälften af min rösträtt, men jag gör denna uppoffring med glädje, ty jag anser förändringen vara både rättvis och billig. Äfven i politiskt hänseende tror jag det vore klokt, om Första Kammaren nu bifölle detta förslag,

Ifrågasatt be- ty säkerligen kommer ett sådant beslut att inverka på utgången af ett annat förslag, som här varit före i dag och nu utgör föremål för diskussion i Andra Kammaren. Jag tror nemligen, att om Första Kammaren bifölle detta föreliggande, på rättvisa och billighet grundade förslag, sannolikt åtskilliga ledamöter i Andra Kammaren skola rösta för bifall till det af mig nyss omnämnda förslaget, hvilka eljest skola rösta för afslag derå.

(Forts.)

På grund af hvad jag anfört yrkar jag bifall till lagutskottets hemställan.

Herr Boström, Filip: Då jag väl vet, att kammaren vid denna sena timme önskar att diskussionen skall förkortas, skall jag icke besvära med ett längre anförande, utan endast tillkännagifva att jag nu likasom under föregående år ansluter mig till den mening, herr Sjöcrona uttalat, och delar den uppfattning, som han vid föregående och denna riksdag framställt.

Då jag således anser den föreslagna ändringen både rättvis och billig, yrkar jag bifall till herr Sjöcronas yrkande.

Herr Lundin: Jag tager mig friheten nämna att jag står kvar på samma ståndpunkt som tillföre i denna fråga. Det vore att slå in på en farlig väg, om man försökte lösa denna fråga på föreslagna sätten. Det skulle gifva anledning till mycken oro på landsbygden. Att emellertid börja tala i denna fråga är icke värdt. Det är redan så mycket yttradt i saken. Endast det har jag dock velat tillkännagifva att jag känner 54 à 55 sådana kommuner, der en person har öfvervägande rösträtt, men aldrig har jag förnummit att inom dessa kommuner alstrats den ringaste förargelse häraf, utan tvärtom. På denna grund är det som jag icke sträfvar efter en lösning utaf den föreliggande frågan. Det kunde blifva ett farligt prejudikat.

Jag anhåller således att man i detta hänseende må stå kvar vid den gamla grunden.

Herr Casparsson: Då jag för tio år sedan åter invaldes i Första Kammaren, hade man på något outransakligt sätt fallit på den tanken att insätta mig i lagutskottet. Jag tillfrågades enskildt och ombads att meddela min åsigt angående den kommunala rösträtten. Jag svarade att i det hänseende är jag kättare, och så slapp jag komma in i lagutskottet och väl var det. Jag är fortfarande af samma åsigt och auser att en förändring i nu gällande förhållanden både bör och måste vidtagas. Man har mot en sådan ändring uppstått två skäl. Det ena är att förändringen skulle inverka på Första Kammarens sammansättning. Man kan väl teoretiskt uppkonstruera en sådan sats, men enligt min åsigt är den icke af någon praktisk betydelse. En förändring i åsyftade

afseende skulle icke ens inverka på landstingens sammansättning och således ännu mindre på Första Kammarrens. Det andra principiella skäl, som anföres för denna förändring, är att lika skyldigheter böra medföra lika rättigheter. Jag har den största vördnad för principer i allmänhet, men tror icke att de kunna på det politiska området tillämpas i sin fulla stränghet. På det etiska området kan ett frånträdande af sanna och sunda principer icke ske, men på det politiska och ekonomiska området får principen icke drifvas så långt, att den kommer i kollision med andra lika berättigade principer. Typiskt för dylika principryttare är yttrandet af den bekante franske revolutionsmannen, som utropade: »Må förr hela världen gå under än en princip!» Jag kan icke dela en sådan åsigt.

*Ifrågasatt be-
gränsning af
den kommunala röst-
rätten på
landet.*

(Forts.)

Här har man framhållit alla de olägenheter, som af detta ändringsförslag skulle framkallas. Jag är visserligen icke den, som vill obetingadt i första hand gifva efter för yrkanden, som framställas från medkammaren, men då jag anser yrkandena stödda på rättvisa och billighet, vill jag icke hålla emot.

Här har framställts yrkande om bifall till Sjöcronas förslag, och jag tror detta vara så moderat, att det icke kan medföra olägenhet. Jag skulle måhända kunnat antaga lagutskottets förslag, men då herr Sjöcronas är försigtigare, vill jag yrka bifall till detta senare.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på nu föreliggande utlåtande yrkats dels bifall till hvad utskottet hemställt, dels, af herr *Sjöcrona*, bifall till hans i ämnet väckta motion, dels ock afslag å utskottets hemställan; och förklarade herr talmannen sig anse sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf och sedan till kontraposition dervid antagits bifall till herr Sjöcronas ifrågavarande motion, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som afslår hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 25, röstar

Ja,

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Sjöcronas i ämnet väckta motion.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 56.

Vid förnyad föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 17 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 3, i anledning af väckt fråga om befrielse för rust- och rotehållare från skyldigheten att bekosta soldats sjukvård, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets nedannämnda, den 18 och 19 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

n:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronomark till Gellivare kommun i Norrbottens län,

n:o 35, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af vissa kronolägenheter till utvidgning af Uplands regementets mötesplats, samt

n:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter sjömannen Nikolaus Alfred Österberg,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Ledighet från riksdagsgöromålen under fjorton dagar beviljades dels herrar *Stephens* och *Ewers, Albert*, från och med morgondagen, dels herr *Hasselrot* från och med den 26 i denna månad, dels herr *Bergman* från sistnämnda dag.

Justerades fem protokollsutdrag för detta sammanträde.

På framställning af herr talmannen beslöts, att konstitutionsutskottets denna dag bordlagda utlåtande n:o 5 skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3.05 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Torsdagen den 24 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2.30 e. m., och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Justerådes protokollet för den 17 i denna månad.

Herr statsrådet friherre *von Essen* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till vissa ändringar i nådiga förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker den 31 december 1891;

2:o) med förslag till lag angående sparbanker samt lag angående tillsyn å vissa så kallade folkbanker och med folkbanker jemförliga penningeinrättningar; äfvensom

3:o) angående ändring i nu gällande bestämmelser i fråga om de från marinregementet till Blekinge bataljon öfverflyttade officerares pensionsrätt.

Anmäldes och bordlades Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 4, i anledning af herr P. J. Anderssons motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om ändring i gällande bestämmelser rörande syner å indelta arméns soldattorp; och

n:o 5, i anledning af väckt fråga om utsträckt rätt för sterbhusdelegare att erhålla gemensam expedition i lagfarts-årenden.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran konstitutionsutskottets under gårdagen bordlagda utlåtande n:o 5.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till vissa ändringar i nådiga förordningen angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker den 31 december 1891.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts under sammanträdet aflemnade nådiga proposition till Riksdagen, med förslag till lag angående sparbanker samt lag angående tillsyn å vissa så kallade folkbanker och med folkbanker jemförliga penningeinrättningar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts denna dag aflemnade nådiga proposition till Riksdagen angående ändring i nu gällande bestämmelser i fråga om de från marinregementet till Blekinge bataljon öfverflyttade officerares pensionsrätt.

Justerades tre protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2.40 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Lördagen den 26 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 1.30.

Herr statsrådet friherre *von Essen* aflemnade Kongl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående dispositionen af Ottenby kungsladugård med underlydande;

2:o) angående pension å allmänna indragningsstaten å af lidne landshöfdingen i Blekinge län m. m. grefve N. H. R. B. Horns enka Ulrika Gustafva Charlotta Cornelia Horn, född Sjöcrona; samt

3:o) angående upplåtelse till Stockholms stad af viss del af myntverkets tomt n:is 1, 2 och 8 i kvarteret Bryggaren å Kungsholmen.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtanen:

n:o 8, angående regleringen af utgifterna under riksstatens sjunde hufvudtitel, innefattande anslagen till finansdepartementet; och

n:o 37, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående försäljning af kongl. dramatiska teatern och inköp för statsverkets räkning af fastigheten n:o 41 i kvarteret Blasieholmen.

Justerades protokollen för den 18 och 19 i denna månad.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag

dels till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 16, angående val af fullmäktige i riksbanken; och

n:o 17, angående val af fullmäktige i riksgäldskontoret;

dels till Riksdagens förordnanden:

n:o 18, för fullmäktige i riksbanken;

n:o 19, för suppleanter till fullmäktige i riksbanken;.

n:o 20, för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt
n:o 21, för suppleanter till fullmäktige i riksgäldskontoret.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 23 och 24 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 5, i anledning af väckt motion om ändring af § 60 regeringsformen, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 21 och 23 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 26, i anledning af väckt motion om revision af lagen angående lösdrifvares behandling, biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

Vid föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts nedannämnda, den 24 i denna månad bordlagda utlåtanden:

n:o 4, i anledning af herr P. J. Anderssons motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan om ändring i gällande bestämmelser rörande syner å indelta arméns soldattorp, och

n:o 5, i anledning af väckt fråga om utsträckt rätt för sterbhusdelegare att erhålla gemensam expedition i lagfartsärenden, biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet de under sammanträdet aflemnade kongl. propositionerna.

Justerades fem protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 1.51 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.